

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Historie

Studijní program: Kulturně-historická a muzeologická studia

Studijní obor: Historická studia

Český spolkový život v Děčíně a Podmoklech v letech 1850-1914

Czech club life in Decin and Podmokly in the years
1850-1914

Bakalářská práce: 2013–FP–KHI–158

Autor: Marta Vážná

Podpis:

Vedoucí práce: PhDr. Miloslava Melanová

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
75		9		35	9

V Liberci dne: 24. 4. 2013

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Marta Vážná
Osobní číslo: P10000769
Studijní program: B7106 Historická studia
Studijní obor: Kulturněhistorická a muzeologická studia
Název tématu: Český spolkový život v Děčíně a Podmoklech v letech 1850-1914
Zadávající katedra: Katedra historie

Z á s a d y   p r o   v y p r a c o v á n í :

Práce se pokusí zachytit vznik a vývoj českých spolků v prostředí průmyslového města Děčín a v sousední lokalitě Podmokly. Analýza činnosti a vzájemných vztahů spolků by měla sledovat vliv spolků z Podmokel na formování českých spolků v Děčíně. Výzkum by měl přispět k celkovému odkrytí vývoje české menšiny.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Miloslava Melanová
Katedra historie

Datum zadání bakalářské práce:

27. dubna 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

26. dubna 2013

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.

vedoucí katedry

V Liberci dne 27. dubna 2012

Příloha zadání bakalářské práce

Seznam odborné literatury:

Prameny:

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, SOKA Děčín, fond Česká beseda Děčín, Místní organizace spolků a sdružení v okrese Děčín, Národnostní sdružení, č. 268, 1879-1888, Děčín.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, SOKA Děčín, fond Beseda Podmokly, Místní organizace spolků a sdružení v okrese Děčín, Národnostní sdružení, č. 435, 1870-1916, Podmokly.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, SOKA Děčín, fond Národní jednota severočeská, Místní odbor Podmokly, Místní organizace spolků a sdružení v okrese Děčín, Národnostní sdružení, č. 443, 1896-1926, Podmokly.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, Místní organizace spolků a sdružení v okrese Děčín, Odborová sdružení, č. 447, 1873-1931, Podmokly.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, SOKA Děčín, fond Ústřední matice školská, Místní odbor Podmokly, Děčín a okolí - Podmokly, Místní organizace spolků a sdružení v okrese Děčín, Kulturní a vzdělávací spolky, č. 458, 1884-1915, Podmokly.

red. ŠTASTNÝ, V., J., Věstník Ústřední matice školské, Praha 1885-1938.

Literatura:

K Děčínsku:

GALANDAUER, J., František kníže Thun: místodržící českého království, Praha 2007, 317 stran.

CHMELÍK, O., Návštěva u jeho excelence Františka Thuna, Ústí nad Labem 2002, 75 stran.

KAPLANOVÁ, J., Dějiny Děčína v datech, Děčín 2006, 116 stran.

SLAVÍČKOVÁ, H., Děčínská zastavení, Děčín 1997, 192 stran.

SMETANA, J., Město Děčín, Plzeň 1996, 96 stran.

SMETANA, J., Rok 1918 na Děčínsku, Děčín 1968, 22 stran.

Zámek Děčín, Děčín 2011, 38 stran.

K českým menšinám a spolkům:

aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky, Olomouc 2003, 287 stran.

DRAŠAROVÁ, E., Stát, spolek a spolčování, in: *Paginae historiae*, 1/1993, s. 152-177.

EFMERTOVIČ, M., C., České země v letech 1848-1914, Praha 1998, 463 stran.

HAVRÁNEK, J., Češi v severočeských a západočeských městech v letech 1880-1930, in: *Ústecký sborník historický* 1979, strany 227-249.

KOLEKTIV AUTORŮ, Tisíc let česko-německých vztahů, Praha 1995, 288 stran.

národních zájmů v národnostně smíšených oblastech (1885-1948) - České národní

Národnostní skupiny, menšiny a cizinci ve městech - Sborník referátů ze 14. vědecké konference Archivu hl. m. Prahy 1.- 2.10.1996, in: *Documenta Pragensia* XIX, Praha 2001, 382 stran.

Od středověkých bratrstev k moderním spolkům. Sborník materiálů a referátů ze 17. vědecké konference Archivu hl. m. Prahy 1999, in: *Documenta Pragensia* XVIII, Praha 2000, 382 stran.

PAVLÍČEK, J., Národní jednota severočeská a její podíl na prosazování českých
RATAJOVÁ, J., RATAJ, T., Pražské spolky (Úvodní studie) Soupis pražských
spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990, Praha 1998, strany 8-29.
SLAVÍČKOVÁ, H. - JOZA, P., Děčín, Praha 2005, 79 stran.
Společenský život v Čechách v období neoabsolutismu - spolky padesátých let
19. Století, in: Paginae historiae: Sborník Státního ústředního archivu v Praze
0/1992, strany 128-169.
Spolkový život v Čechách v 19. a na počátku 20. století (Sborník k životnímu
jubileu Jany Englové), Ústí nad Labem 2005, 251 stran.
ŠUBRT, J., Vývoj a život českých menšin, Most 1908, 511 stran.

Internetové zdroje:

DOLEŽAL, J., Fakta o vývoji českého ochotnického divadla v Děčínském okrese,
dostupné z URL:

<http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=txt&id=1543>, 15.4.2012

STATUTÁRNÍ MĚSTO DĚČÍN, Město Děčín ? Historie, dostupné z URL:

<http://www.mmdecin.cz/mesto-a-okoli/historie/historie.html>, 15.4.2012

Čestné prohlášení

Název práce: Český spolkový život v Děčíně a Podmoklech
v letech 1850-1914
Jméno a příjmení autora: Marta Vážná
Osobní číslo: P10000769

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložila elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne:

Poděkování:

Své poděkování bych ráda věnovala několika lidem, jelikož všichni zde uvedení, mají velký podíl na tom, že jsem svou práci mohla úspěšně napsat v tomto čase a zaslouží si proto, aby zde byli zmíněni.

Za prvé chci poděkovat vedoucí mé práce, PhDr. Miloslavě Melanové, jejíž trpělivé a systematické vedení bylo pro mě základem pro úspěšné napsání této práce.

Své veliké díky věnuji především svým nejbližším přátelům, neboť bez jejich trvalé morální pomoci a útěchy, by má bakalářská práce v tomto čase vzniknout nemohla.

Dále chci poděkovat své matce a bratrovi, Janě Vážné a Zdenku Vážnému, že mě podporovali všemi možnými skutečnostmi, jak jen rodina pomáhat může.

Mé poslední díky patří mému otci, Zdenku Vážnému, jehož cit a náklonnost, které měl k filosofickému přemýšlení o světě, mohou za to, jaká jsem a čím bych se ráda v životě zabývala.

Marta Vážná

Anotace:

Tato bakalářská práce zachycuje vznik a vývoj českých spolků v Děčíně a Podmoklech, které lze v důsledku postupujícího nacionálního vývoje označit za národnostní. Na tomto základě je popsán vývoj života české menšiny v Děčíně a Podmoklech v daném období. Rozbor přihlíží k sociálnímu a národnostnímu složení obyvatelstva ovlivněnému průmyslovým zaměřením a pohraniční polohou. Bakalářská práce rovněž sleduje vztah a vzájemné působení spolkového života v obou obcích.

Klíčová slova: národ, česká menšina, spolková činnost, Podmokly, Děčín

Abstract:

This work deals with formation and development of czech clubs in Decin and Podmokly, which can mark in result with gradual national development like national. On this basis is describe development of czech minority in Decin and Podmokly in the period. The analysis is looking at social and national structure of population, which is influenced by industrial focus and border location. This work also monitors the relationship and interaction of club life in both communities.

Key words: nation, czech minority, club activity, Podmokly, Decin

OBSAH

Seznam použitých zkratk	10
Úvod	11
Zhodnocení pramenů a literatury	12
Podmokly a Děčín v letech 1850-1914	16
Nacionální situace a české spolky v letech 1850- 1902	18
Vývoj v šedesátých letech a vznik spolku Beseda v Podmoklech	20
Vývoj v sedmdesátých letech a vznik spolku Řemeslnická beseda	23
Vývoj v osmdesátých letech a vznik spolku Beseda Děčín	27
1.1 První pokusy o zřízení české veřejné školy v letech 1882-1884	32
1.2 Vývoj v letech 1888-1889	34
Vývoj v letech 1890-1902	35
1.3 Založení matiční školy v Podmoklech a její život do roku 1897	36
1.4 Vývoj českých spolků do roku 1897	39
1.5 Česká menšina a spolky v událostech roku 1897 na Děčínsku	40
1.6 Vývoj v letech 1898-1902	46
Období působení Jana Vladimíra Charváta (1902- 1906)	49
1.7 Charvát a spolkový život české menšiny na Děčínsku	50
1.8 Pokus o zřízení české veřejné školy v letech 1904-1906	51
1.9 Naplnění české spolkové tužby: otevření Národního domu v Podmoklech	53
1.10 Protičeská bouře v Podmoklech v roce 1906	54
Spolkový život v letech 1907-1914	57
1.11 Protičeské bouře roku 1908	59
1.12 Česká veřejná škola v Podmoklech a spolkový život do roku 1914	60
Závěr	63
Seznam pramenů a použité literatury	66
I. Prameny	66
II. Literatura	66
III. Internetové zdroje	68
Seznam příloh	70
Přílohy	

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

BD – Beseda Děčín

BP – Beseda Podmokly

ŘB – Řemeslnická beseda

NJS – Národní jednoty severočeská

ÚMŠ – Ústřední matice školská

ÚVOD

Město Děčín, v podobě, jak jej jeho obyvatelé znají dnes, vzniklo v roce 1942 spojením se sousedním městem Podmokly, ležícím na levém přehu Labe. Stopy po skutečnosti, že oblast dnešního Děčína, patřila kdysi dvěma městům, lze hledat dodnes. Pokud se ale podíváme do historie, můžeme se až s podivem ptát, proč se oba celky nesloučily pod jednu politickou obec již dříve. Spojovalo je totiž několik skutečností. Bylo to třeba sdílení výhod spojených s místem polohy u řeky, jako byly úrodnost říční nížiny, důležitost labské dopravní tepny, či lehce dostupná přeprava z jedné sídelní aglomerace ležící na pravém břehu řeky do druhé. Dalším faktorem, který měly Podmokly a Děčín společný, byla v neposlední řadě prosperita spojená s průmyslovým zaměřením obou celků. Děčín a Podmokly, ležící v pohraniční části s převahou německého obyvatelstva, spojovala i soudržnost české menšiny. Početně silnější český podmokelský prvek pak ovlivňoval ve smyslu spolkovém českou menšinu v sousedním Děčíně, jenž byl složením více německý.

Můj osobní zájem o vývoj česko-německého vztahu v českých dějinách, ve spojení s touhou dozvědět se více o lidech, kteří tvořili historii mého rodného města, mi daly důvod, proč jsem si ke zpracování této práce vybrala toto téma. Zrození moderní společnosti, doprovázené počátkem veřejné činnosti spolkové v rámci občanského života, v souvislosti s vývojem nacionálním, se mi jevily jako nejvhodnější skutečnosti pro pozadí, na kterém by se dal popsat vývoj české menšiny na Děčínsku¹ v období od poloviny 19. století do vypuknutí první světové války.

Jádrem mého bádání tak byla analýza pramenů nejvýznamnějších českých spolků v Děčíně a Podmoklech, které lze označit jako sdružení národnostní obrany a agitace. Na jejím základě jsem ze spolkových materiálů sledovala vývoj nacionální situace na Děčínsku s důrazem na vývoj života české menšiny. S ohledem na dostupnost pramenů jsem nejvíce vycházela z pamětních knih nejstarších českých podmokelských spolků – „Besedy v Podmoklech“ a „Řemeslnické besedy“.

---

¹ Označení „Děčínsko“ zde používám ve smyslu souhrnného označení pro Podmokly a Děčín.

ZHODNOCENÍ PRAMENŮ A LITERATURY

Základním zdrojem informací mi bylo několik současných prací. Počet současné odborné literatury k historii města Děčín je poměrně uspokojivý. Za jednu z nejvýznamnějších lze považovat publikaci *Děčín*, která vyšla v roce 2005 v rámci edice *Zmizelé Čechy*. Hana Slavičková a Petr Joza v této knize předložili obrazovou dokumentaci zaniklých památek a jiných nemovitostí města Děčín. Za zmínku dále stojí práce *Děčín* od Zdeňka Čvančary, která vyšla v Děčíně v roce 2005. V roce 2010 vyšla ještě další publikace s názvem obsahujícím jméno města, jež napsala Hana Slavičková společně se Zdeňkem Čvančarou. Text knihy je napsán v angličtině a obsahuje obrazový doprovod.

O Děčínském zámku, jakožto významném kulturním středisku města, vyšlo rovněž několik publikací. Z tohoto okruhu literatury mi nejlépe posloužila publikace s názvem *Zámek Děčín. Od počátků po dnešek*, která vyšla v roce 2011 v Děčíně. Kniha přehledně a výstižně popisuje historii děčínského zámku a města. Tato publikace obsahuje bohaté obrazové vybavení.

Pro dílčí témata mi pak posloužily některé práce publikované v časopise *Děčínské vlastivědné zprávy*, které vydává Oblastní muzeum v Děčíně. Zmínit bych měla i regionální sborník *Z minulosti Děčínska*, který vyšel ve čtyřech dílech v průběhu období let šedesátých až osmdesátých.

Kromě odborných titulů se nejčastěji vyskytují různé publikace, ve kterých převažuje obrazové vybavení doplněné o krátké texty k historii města. Z této skupiny literatury mi dobře posloužila publikace *Děčín*, jež vyšla v roce 1996 v Plzni. Její součástí je úvodní text od Jana Smetany s názvem *Procházkami dějiny města Děčína*, který stručně a přehledně pojednává o vývoji města. Chronologický přehled nejvýznamnějších dat historie Děčína poté nalezneme v publikaci s názvem *Dějiny Děčína v datech*, vydané v roce 2006 v Děčíně. Tento přehled, sestavený Jitkou Kaplanovou, poskytuje čtenáři možnost rychlé orientace v bohaté historii Děčína.

Informace o vývoji počtu obyvatel Děčína a Podmokel jsem čerpala z údajů uvedených v publikaci *Lexikon historických míst Čech, Moravy a Slezska*, vydané v

Praze v roce 2001. Tato čísla jsem ještě porovnávala z údajů z dobové práce od Jana Vladimíra Charváta – *V boji za právo národa: Pamětní list podmokelských Čechů*, jenž sepsal v roce 1906 za účelem podání zprávy o české menšinové situaci na severu Čech, a z práce Jeronýma Šubrtů – *Vývoj a život českých menšin*, která vyšla v roce 1908 v Mostě v Severočeském menšinovém knihkupectví a nakladatelství.²

Základem informací o historii spolkové činnosti mi pak byly dvě práce od Evy Drašarové, *Společenský život v období neoabsolutismu* a *Stát, spolek a spolčování*, publikované ve sborníku *Paginae historiae*, a dále *Úvodní studie k historii spolkového života* od Tomáše a Jany Ratajových, jež je součástí publikace *Pražské spolky: soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990* vydané v Praze v roce 1998.

Podkladem pro vývoj česko-německých vztahů se mi pak stala publikace *Tisíc let česko-německých vztahů*, vydaná v Praze v roce 1995, dále kniha s názvem *Konfliktní společenství Češi a Němci 1780-1918* od Jana Křena a publikace *Česká společnost 1848-1918* od Otty Urbana.

Pro téma českého menšinového školství mi pak posloužila práce od Jana Doležala – *Z bojů o českou školu v Podkrušnohoří před první světovou válkou*, vydané v roce 1964 v Liberci, dále část textu bakalářské práce s názvem *Zřizování českých menšinových obecních škol na Ústecku v letech 1867-1930* od Michala Šimáně, napsané v roce 2007, a práce Jana Měchýře – *České menšinové školství v Čechách 1867-1914*, která vyšla ve *Sborníku k problematice multietnicity* v roce 1996.

Pramennou základnou mojí práce pak byly fondy skupiny spolků označených jako „národnostní sdružení“ uložené ve Státním okresním archívu v Děčíně³ a dobové práce od Jana Vladimíra Charváta a Jeronýma Šubrtů. Konkrétně jsem vycházela z fondů *Česká beseda Děčín*, *Beseda Podmokly*, *Národní jednota severočeská – místní*

² Slovník českých nakladatelství [online], [vid. 13. 4. 2013], dostupné z: <http://www.slovník-nakladatelství.cz/>.: Knihkupec Otomar J. Bukač v roce 1904 otevřel v Mostě s tehdy převažující německou klientelou papírnictví, které koncem 1907 na koncesi z téhož roku rozšířil o české knihkupectví a nakladatelství s neprotokolovaným názvem Severočeské menšinové knihkupectví a nakladatelství. Nakladatelské působení v Mostě Bukač otevřel nacionálně zaostřenou polemickou brožurou k problematice menšinového školství. Další příspěvky k národnostní situaci v severních a severozápadních Čechách soustředil do edice Menšinová knihovna (1908-1909); jejím jádrem byla obsáhlá dokumentace českých menšin v pohraničních okresech od Jeronýma Šubrtů a vycházela na pokračování.

³ SOkA Děčín, Inventář místních organizací a sdružení v okrese Děčín, s. 2.

*odbor Podmokly, Řemeslnická beseda Podmokly, Ústřední matice školská – místní odbor Podmokly, Děčín a okolí.*⁴

Fondy jsou tvořeny především ručně psanými materiály, z nichž některé jsou hůře čitelné. Pro zpracování tématu bylo potřeba spolkové prameny často porovnávat, především v případech absence či nečitelnosti písemností některých spolků. Velice dobře mi především posloužily spolkové pamětní knihy, jež vývoj spolkového života na pozadí vývoje nacionálního reflektovaly nejlépe.

Fond spolku „Česká beseda Děčín“ obsahuje knihu zápisů ze schůzí z let 1879-1888. Kniha zápisů ze schůzí tohoto českého děčínského spolku byla základním pramenem mé práce pro vývoj spolkového života české menšiny v Děčíně. Vzhledem k absenci pamětní knihy tohoto spolku bylo třeba informace z knihy zápisů ze schůzí kombinovat především s pramenným materiálem Besedy v Podmoklech a Řemeslnické besedy, jelikož protokoly ze schůzí se spíše týkaly obyčejné spolkové agendy.

Celkově nejdůležitějšími pramennými zdroji mi byly fondy dvou besedních spolků v Podmoklech – Besedy v Podmoklech a Řemeslnické besedy. Jejich pamětní knihy byly poměrně dobře čitelné a daly se z nich získat nejvíce potřebné informace k tématu. Z informací pamětních knihy těchto besed, doplněných o informace z Charvátova a Šubrtova spisu jsem si mohla udělat plastický obraz o vývoji české menšiny na pozadí spolkového života. Zejména dvě pamětní knihy Řemeslnické besedy, *Pamětní kniha* (1872-1934) a *Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu* (1872-1910), popisují události poměrně podrobně a jsou i velice dobře čitelné. *Pamětní kniha Besedy podmokelské* (1864-1916) ovšem není tak dobře čitelná a navíc v ní některé významné události nejsou vůbec zaznamenány. To bylo patrně dáno odlišnou úrovní a zájmem autorů zápisů. S postupným vyhrcováním vztahu Čechů a Němců se podmokelský „dělnický“ spolek Řemeslnická beseda, se kterým se Beseda v Děčíně v roce 1888 sloučila, více nacionalizovala a patrně tak měla potřebu, podrobněji zaznamenávat některé události, které méně národně uvědomělá „panská“ Beseda v Podmoklech ve své

⁴ Fondy s čísly: č. 268, *Česká beseda Děčín*, Místní organizace spolků a sdružení v okrese Děčín – Národnostní sdružení; č. 268, 1879-1888; č. 435, *Beseda Podmokly*, Místní organizace spolků a sdružení v okrese Děčín – Národnostní sdružení; č. 435, 1870-1916; č. 443, *Národní jednota severočeská – místní odbor Podmokly*, Místní organizace spolků a sdružení v okrese Děčín – Národnostní sdružení, č. 443, 1896-1926; č. 447, *Řemeslnická beseda Podmokly*, Místní organizace spolků a sdružení v okrese Děčín – Odborová sdružení, 1873-1931; č. 458, *Ústřední matice školská – místní odbor Podmokly, Děčín a okolí*, Místní organizace spolků a sdružení v okrese Děčín – Kulturní a vzdělávací spolky, 1884-1915.

pamětní knize zapisovat nepotřebovala. Fond Besedy v Podmoklech dále obsahuje knihu zápisů ze schůzí (1870-1903), bohatý fond Řemeslnické besedy kromě dvou pamětních knih dále obsahuje čtyři knihy zápisů ze schůzí (celkově pro období 1873-1937) a dále obsáhlý spisový materiál.

Posledními fondy, ze kterých jsem čerpala informace pro zpracování své práce, jsou fondy dvou odborů velkých celonárodních spolků, „Ústřední matice školské“ a „Národní jednoty severočeské“. Fond „Ústřední matice školské – místní odbor pro Podmokly, Děčín a okolí“ obsahuje knihu zápisů ze schůzí (1884-1915), fond „Národní jednoty severočeské – místní odbor Podmokly“ obsahuje knihu zápisů ze schůzí (1897-1903), tři pokladní knihy a dále spisový materiál. Z těchto fondů jsem, v kombinaci se Šubrtovým textem, čerpala především informace pro dílčí téma vývoje snahy české menšiny zřídit v Podmoklech veřejnou českou školu. Druhým dílčím tématem mé práce pak byla snaha českých spolků vybudovat si pro své působení vlastní spolkový dům, pro nějž jsem pak vycházela především z *Pamětní knihy pro zbudování spolkového domu*, a z Charvátových informací v *Pamětním listu podmokelských Čechů*.

Vzhledem k tomu, že jsem svou práci pojala jako popis vývoje života české menšiny v děčínsko-podmokelské aglomeraci prostřednictvím vývoje českého spolkového života, je má práce rozčleněna do několika období. První kapitola se věnuje období let 1850-1902, jež jsem vymezila jako první větší etapu vývoje spolkového života české menšiny na Děčínsku. V této kapitole jsem se pak pokusila reflektovat vývoj od zrodu české spolkové činnosti v Děčíně a Podmoklech, po příchod pracovníka Ústřední matice školské, Jana Vladimíra Charváta. Dílčími tématy pro tuto kapitolu jsou pak zachycení prvních snah zřídit českou veřejnou školu v Podmoklech a popis událostí roku 1897 na Děčínsku, které výrazně promluvily do dalšího vývoje života české menšiny a spolků. Pro popis tohoto období jsem proto vycházela z pramenného materiálu Besedy v Podmoklech, Besedy v Děčíně, Besedy Řemeslnické, a dále z *Pamětního listu podmokelských Čechů*. Pro dílčí téma snahy o zřízení české veřejné školy mi posloužily ještě informace v Šubrtově práci a pramenný materiál místního odboru Ústřední matice školské.

Druhou etapu vývoje spolkové činnosti jsem vymezila působením Jana Vladimíra Charváta v Podmoklech (1902-1906). Tento český vlastenec dokázal vzpružit český

spolkový život po útlumu na konci devadesátých let 19. století. Jeho působení se tak dle mého názoru jeví jako další významný celek ve vývoji české spolkového života na Děčínsku. Dílčími tématy kapitoly pak jsou obnovená snaha zřídit v Podmoklech školu vydržovanou městem a protičeské bouře roku 1906 spojené s otevřením českého spolkového domu („Národního domu“). Pro popis událostí tohoto roku mi poskytly informace soudobé prameny v podobě Charvátovy výpovědi v *Pamětním listu podmokelských Čechů*, *Pamětní knihy Řemeslnické besedy* a dále materiály z fondu místního odboru Ústřední matice školské a Národní jednoty severočeské.

Poslední kapitolu vývoje českého spolkového života na Děčínsku jsem věnovala popisu vývoje v letech 1907-1914. V této kapitole jsem se pokusila popsat v jaké situaci vstupoval spolkový život na Děčínsku do období válečných let. Vzhledem ke skutečnosti společného působení českých spolků v Národním domě a převzetí ochrany nad českou podmokelskou menšinou po Charvátově smrti odbory „Národní jednoty severočeské na Královských Vinohradech“, jsem pro toto období čerpala informace především z fondu podmokelského odboru Národní jednoty severočeské a pamětních knih Řemeslnické besedy. Dílčí části této kapitoly se pak věnují novým protičeským bouřím z roku 1908 a úspěšnému zřízení české veřejné školy v Podmoklech v roce 1909. Pro tyto části mi tak byly pramenem informace z materiálů místních odborů Ústřední matice školské a Národní jednoty severočeské, a dále opět pamětní knihy Řemeslnické besedy.

Svou prací jsem chtěla přispět k celkovému odkrytí vývoje české menšiny na Děčínsku v letech 1850-1914 na základě vzájemného porovnávání spolkových pramenů v kombinaci s dobovým osobním pohledem Jana Vladimíra Charváta, který vyjádřil ve svém spisu *Pamětní list podmokelských Čechů*. Z tohoto ohledu se tak práce nejvíce věnuje období vývoje v letech 1850-1906.

PODMOKLY A DĚČÍN V LETECH 1850-1914

Začátek padesátých let 19. století se stal významným předělem jak pro pravobřežní sídlo Děčín, tak i pro sídelní aglomeraci na levém břehu Labe. Děčín získal dnešní podobu až v roce 1942, kdy se levobřežní Podmokly, které získaly statut města až v roce 1901, a významnější pravobřežní Děčín, jehož panství od roku 1628 vlastnil tyrolský

rod Thunů, spojily v jedno město. Vývoj obou částí dnešního města byl tedy značně odlišný. Zatímco pravobřežní část dnešního Děčína, jejíž osídlení je doložené od neolitu, se vyvíjela jako celek, který je jako město výslovně připomínán poprvé v roce 1283,⁵ při levém břehu se vyvíjelo osad více. Jedna z nejvýznamnějších byla osada Podmokly se dvorem, která je uváděná poprvé k roku 1407.⁶

Průmyslová doba byla v Děčíně nastartována založením první textilní továrny v roce 1802. Ve třicátých letech se pak nová moderní epocha projevila zbořením městských hradeb. Kulturním centrem Děčína se během první poloviny 19. století stal zámek, na kterém se díky sympatiím Thunů k vznikajícímu českému národnímu hnutí objevily i takové osobnosti jako František Martin Pelcl, Josef Dobrovský nebo Václav Vladivoj Tomek. Manufaktury v podzámčí se postupně začaly měnit na továrny, vznikaly nové vrstvy společnosti, začaly se probouzet problémy národnostní a sociální. Podmokly, nacházející se tehdy pouze v oblasti konce dnešní Teplické ulice, se mezitím začaly nejvíce prosazovat mezi tamějšími osadami. I zde se ohlásil příchod průmyslového věku zakládáním prvních průmyslových podniků a to v letech 1826- 1829. Díky strategické poloze při vodní dopravní cestě se tak Podmokly už v první polovině 19. století staly významným střediskem průmyslu v Čechách. Následkem toho bylo sloučení všech osad pod jednu politickou obec Podmokly v roce 1850. Tehdy čítaly Podmokly 738 obyvatel.⁷ I pro sousední město Děčín byl rok 1850 rokem významným, neboť se město stalo sídlem okresního soudu a hejtmanství. V témže roce také založil František Antonín Thun hospodářskou a lesnickou školu v nedaleké Libverdě,⁸ která měla sloužit jak českým, tak německým studentům. Díky jeho osvícenskému přístupu se Děčín stal významným kulturním a současně prosperujícím hospodářským centrem. Do Podmokel za prací na výstavbě železniční dráhy Praha – Podmokly – Drážďany, která byla slavnostně otevřena 6. dubna 1851, trvale přicházeli z vnitrozemí čeští dělníci a řemeslníci, kteří zde nacházeli nové domovy. Díky této skutečnosti se podmokolští Češi stali jednou z nejvýznamnějších menšin na severu Čech.

Oba celky pak byly propojeny v roce 1855 řetězovým mostem přes Labe. Následovaly další významné počiny, které vytvářely předpoklady pro další růst

⁵ *Lexikon historických míst Čech, Moravy a Slezska*, Praha: Argo, 2001, s. 92.

⁶ Tamtéž, s. 93.

⁷ Tamtéž, s. 93.

⁸ Libverda je bývalá vesnice u Děčína. Oblast, ve které se tehdy nacházela, je dnes součástí Děčína.

průmyslu. Pro Děčín to bylo například zahájení dopravy na trati Česká Lípa – Rumburk – Podmokly v roce 1869 a poté na trase Podmokly – Duchcov o dva roky později. V roce 1874 byla ještě otevřena dráha vedoucí z Kolína přes Střekov do Děčína, jež byla dále napojena přes další železniční most až na trať vedoucí do Drážďan. V letech 1878-1880 bylo postaveno překladiště v Loubí, jímž byla propojena říční a kolejová doprava. Od roku 1884 bylo také možné přepravovat zboží pomocí řetězové paroplavby až do Litoměřic. V Podmoklech rozkvétalo také strojírenství a vznikalo zde množství podniků těžkého průmyslu. V roce 1910 zde byla založena pobočka firmy „Bergmann“, jež vyráběla kabely. Tento závod se pak díky postupující elektrifikaci stal jedním z nejvýznamnějších podniků v této lokalitě a o čtyři roky později zde dokonce vznikla i továrna na měděné dráty, která se poté stala hlavním dodavatelem Bergmannovy firmy.⁹

Díky vzniku řady nových závodů, ve kterých nacházelo práci čím dál více obyvatel, bylo třeba v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století stavebně rozšířit obě obce. V Podmoklech byla vystavěna nová část mezi dnešní Teplickou ulicí a ulicí Na Valech a plánovitě zde byla oddělena průmyslová část ležící podél Labe. V roce 1900 čítaly Podmokly 10 782 obyvatel a tak bylo jejich povýšení na město v roce 1901 pouze formálním aktem.¹⁰ V roce 1910 zde pak žilo již 13 412 obyvatel a z toho jich českých bylo podle příslušnosti k obcovací řeči napočítáno 608.¹¹ V Děčíně vznikla část „Nové Město“ výstavbou domů podél dnešní Kamenické ulice. V roce 1880 v Děčíně žilo 5 612 obyvatel, z nichž se k obcovací řeči české přihlásilo 370. O dvacet let později čítal Děčín již 10 640 obyvatel, ale k české obcovací řeči se přihlásilo již jen 61 osob.¹²

NACIONÁLNÍ SITUACE A ČESKÉ SPOLKY V LETECH 1850- 1902

Ve druhé polovině 19. století procházel vztah Čechů a Němců v rakouském císařství větším odcizením. Kulturní a hospodářská úroveň obou národností byla srovnatelná a přinášela tak vzájemné konkurenční soupeření.¹³ Padesátá léta 19. století patřila bachovskému absolutismu, který postupoval proti demokratickým silám národnostním a sociálním útlakem, tvrdým centralismem a byrokratismem. V roce 1851 byly vydány

9 SMETANA, J., *Procházka dějinami Děčína*, in: *Město Děčín*, Plzeň: Dimenza, 1996, s. 10.

10 Tamtéž, s. 10.

11 *Lexikon historických míst Čech, Moravy a Slezska*, s. 93.

12 Tamtéž, str. 92.

13 Blíže viz: KŘEN, J., *Konfliktní společenství Češi a Němci 1780-1918*, Praha: Academia, 1990.

Silvestrovské patenty, jimiž bylo zrušeno konstituční zřízení a nastolen absolutismus, který omezil svobody dosažené v revolučních letech 1848-1849. Patenty rovněž rušily dosavadní spolčovací právo.¹⁴ „Tento vývoj poté dovršil nový spolkový zákon z 26. listopadu 1852, který se – často se stejnými slovy – vracel k povolovací praxi zákona z roku 1843. Byla opět zavedena trojstupňová povolovací praxe – císař, ministerstvo vnitra, zemský úřad. Politické spolky a spolky zasahující do výkonné a zákonodárné moci nebyly povoleny. Státní správa měla rozsáhlé dohlížecké a regulující pravomoci.“¹⁵

Trvalý přísun Čechů do Děčína, především však do Podmokel, po roce 1851 znamenal změnu v národnostních poměrech. Do padesátých let 19. století bylo Děčínsko celkově spíše oblastí, kde převažovalo německé obyvatelstvo. Nicméně český prvek tu předtím existoval, jak se dozvídáme ze spisu *Vývoj a život českých menšin* od Jeronýma Šubrt. Šubrt k menšinovému vývoji na Děčínsku uvádí: „*Dle Ottova Slovníku teprve páni ze Šumburka koncem třináctého století přiváděli na své panství u Děčína německé osadníky. Do této doby bylo Děčínsko ryze českým. Od počátku XVI. století šlo národnostní rozhraní od Chabařovic rovně na Děčín. Roku 1515 prodal panství děčínské p. Mikuláš Trčka z Lipy a za důvod uváděl „špatné cesty a ten německý lid“. Jeho nástupci, bratři ze Salhausen (Sasové), pak germanisaci Děčínska dokončili. Od Děčína tlačil se německý jazyk k jihu; koncem XVI. století bylo Děčínsko valně smíšené, nebo zcela německé.*“¹⁶

V roce 1859 bylo rakouské císařství poraženo ve válce s Itálií a následně se dostalo do finanční krize. Odpor k dosavadnímu absolutistickému režimu stále rostl a tak byl nakonec Bach odvolán. Na podzim roku 1860 vyšel Říjnový diplom, mající funkci říšského zákoníku, kterým byl stvrzen konec neoabsolutistického období. O rok později vešla v platnost tzv. únorová ústava, která zakotvila ústavní zřízení. Konstitučnost umožnila volnější kulturní a politický život v rámci něhož byl také nastartován spontánní rozvoj spolkového hnutí.¹⁷

14 Blíže viz: PÁNEK, J., - TŮMA, O., a kolektiv, *Dějiny českých zemí*, Praha: Karolinum, 2008.

15 RATAJOVÁ, J. - RATAJ, T., *Úvodní studie*, in: *Pražské spolky: soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990*, Praha: Scriptorium, 1998, s. 11-12.

16 ŠUBRT, J., *Děčínsko*, in: *Vývoj a život českých menšin*, Most: Severočeské menšinové knihkupectví a nakladatelství, 1907, s. 438.

17 Blíže viz: PÁNEK, J., - TŮMA, O., a kolektiv, c. d.

V průběhu několika let se vytvořila hustá síť českých národních spolků. Právě v této době vznikaly v Praze spolky jako Hlahol, Sokol nebo Umělecká beseda. Jinak tomu nebylo ani v oblasti severních Čech: *„V letech šedesátých přišla doba spolků. Z přátelských kroužků vyrůstaly Besedy, sdružení české inteligence. Nejdříve vznikaly spolky české v Děčíně, v Litoměřicích, v Liberci a v Žatci, k nim záhy přidružily se spolky v Podmoklech, v Ústí nad Labem, v Českém Dubě, v České Lípě, v Jablonci nad Nisou, v Teplicích a v Terezíně. V Mostě, v Duchcově i v Trutnově vznikly spolky mnohem později. Pravidelné týdenní schůzky s českým hovorem i zpěvem, nějaká taneční či hudební zábava či občasný výlet vyčerpávaly celou činnost.“*¹⁸

VÝVOJ V ŠEDESÁTÝCH LETECH A VZNIK SPOLKU BESEDA V PODMOKLECH

Pojem *spolek* je definován jako určitým způsobem fixované, relativně trvalé dobrovolné sdružení osob, spojených za určitým účelem. *Spolkovnictví*, neboli spolková činnost, poté představuje jednu z forem veřejného života moderní občanské společnosti.

19

Podle Charvátů byl český spolkový život na Děčínsku nastartován v roce 1860 založením „Zpěváckého spolku“ při vyšší hospodářské škole v Libverdě u Děčína. Škola, kterou založil v roce 1850 František Antonín Thun, lákala české studenty a profesory, neboť i jim byla výuka na škole umožněna. Studenti se v rámci všeobecného rozmachu spolkové činnosti rozhodli utvořit si vlastní kroužek. Charvát ho v *Pamětním listu podmokelských Čechů* označuje jako „*první český spolek v zněmčeném území severu.*“²⁰

Zrod spolkové činnosti české menšiny v Podmoklech spadá rovněž do období šedesátých let 19. století. Doklady o prvních letech geneze spolkové činnosti podmokelských Čechů lze hledat rovněž v Charvátově spisu: *„Počátky organizace české v Podmoklech spadají do prvních let šedesátých. Utvořily se dvě stolové společnosti české. Prvá scházela se v hrab. hotelu „Na Poště“, druhá přikládala si jméno „Srdečnost“ a měla schůzky v pivovaru. Vzácnou ochotou vyššího úředníka ve*

18 CHARVÁT, J. V., *V boji za právo národa: Pamětní list podmokelských Čechů*, Podmokly, 1907, s. 1.

19 RATAJOVÁ, J. - RATAJ, T., c. d., s. 7.

20 CHARVÁT, J. V., c. d., Podmokly, 1907, s. 12.

výslužbě, jenž v letech 1860-1865 v Podmoklech se zdržoval, dostalo se nám o českém životě o době té zpráv dosti podrobných. Uvádíme z nich: „Když jsem v březnu r. 1860 do Podmokel přišel, bylo tu dosti uvědomělých Čechů, ale organizace české nebylo. Teprve v r. 1861 počali jsme se scházeti v hotelu „Na poště“. Pořádali jsme často zábavy. Také výlety, zejména do Litoměřic, na hrob Máchův, do Stadice, do Peruce a j. byly vykonány. Tuším, roku 1862 uspořádali jsme národní slavnost v „Labské restauraci“ v Děčíně a rozeslali jsme též některé Němce v Děčíně, ale špatně jsme pochodili. Naše české pozvánky považovali za urážku. Ovšem národnostní protivy nebyly tenkrát ještě tak ostré. Národní vědomí německých krajanů nebylo v tehdejší době daleko takové jako uvědomění Čechů.“²¹ Zmiňované dva „kroužky“ ovšem nevyvíjely ještě svou činnost veřejně, neprošly tedy povolovacím řízením, které bylo pro oficiální činnost spolků dáno spolkovým zákonem z roku 1852. Z uvedené citace vyplývá, že nacionální ovzduší počátku šedesátých let na Děčínsku bylo zatím poměrně klidné.

V roce 1863 se oba kroužky spojily a přijaly pojmenování „Beseda podmokelská“ či „Beseda v Podmoklech“.²² BP začala pořádat své pravidelné schůze v Knyově hostinci. Charvát k prvním létům života spolku píše: „Od r. 1864 zachovaly se již písemné zprávy o schůzkách a záležitostech české společnosti v Podmoklech, jež ve vzorném archivu „Besedy“ pečlivě jsou uloženy. Nejstarší listina má nadpis „Národní zápis přítomných, dne 11. června 1864, Čechů, na den sv. Aloisia, k oslavení jmenovin našeho ctěného a nejstaršího úda besedičky podmokelské pana Komínka“. Na listině jest 60 podpisů. Následující podpis dra Pravoslava A. Trojana opatřen jest datem 22. července. ... Hlavním zdrojem příjmů byly poplatky z výhry „z bulky“. Z r. 1866 zachovalo se české potvrzení okr. úřadu v Děčíně, že odvedeno bylo 50 zl. 53 ½ kr. ve prospěch raněných vojáků. Razítko na listině jest německočeské. Zajímavý jest dopis berlínského Českoslovanského spolku, datovaný 16. máje 1868. Práví se v něm: „Zakládající člen náš p. Gross nám tak milý obrázek o Vaší besedě v Podmoklech podal. Vypravoval tak živě a radostně, jak statečně se držíte a sdělil nám zároveň Vaše přání vstoupiti s naším spolkem v bližší spojení.“ Dopis je podepsán: „Váš bratr i sluha Jos. V. Frič, předseda“. Telegramy i dopisy z té doby i pozdější zachované jsou také tím zajímavý, že opatřeny jsou obojjazyčným poštovním razítkem.“²³

²¹ Tamtéž, s. 14.

²² Dále v textu jako „BP“.

²³ Charvát dále pokračuje v textu konstatováním o situaci v roce 1906: „Dnes jsme v ohledu

Charvát v *Pamětním listu podmokelských Čechů* cituje „Národní zápis přítomných, dne 11. června 1864“ z pamětní knihy BP. Ta dále obsahuje jen podpisy zakládajících členů a členů postupně přibývajících do roku 1887, kdy je v knize zaznamenán zápis k zajímavé události, o níž bude řeč na jiném místě textu.

Druhá polovina šedesátých let 19. století vnesla do vztahu mezi oběma národnostmi rozmlísky.²⁴ Prosincová ústava z roku 1867 zakotvila dualistické uspořádání monarchie a české kulturní a politické požadavky byly zasaženy těžkou ranou. Češi hned v roce rakousko-uherského vyrovnání vyjadřovali svůj nesouhlas, když například zástupci české politiky uskutečnili cestu do Moskvy na národopisnou výstavu a všeslovanský kongres, nebo když se převoz českých korunovačních klenotů z Vídně do Prahy v témže roce změnil v masovou demonstraci Čechů.²⁵

„Součástí prosincové ústavy se stal i nový zákon č. 137 ř. z. *O právě spolčovacím*, jenž byl vydán samostatně již v listopadu. Spolkové hnutí z počátku šedesátých let tvořilo jednu z opor národní české politiky. Vláda se tak snažila spolkové a shromažďovací aktivity stále kontrolovat, ale vyhýbala se přímému přísnému zasahování. Vnitřní předpisy té doby stanovovaly aplikovat spolkový zákon individuálně dle okolností. Zákon měl tři oddělení – *O spolcích vůbec*, *O spolcích politických* a *Ustanovení trestní a závěrečná*. V úvodu prvního oddělení zákon stanovil, na které typy spolků se vztahuje. Tímto byly spolky rozděleny na:

- a) spolky výrobní neboli ziskové - spolky bankovní, úvěrní, pojišťovací, důchodové, spořitelní a zástavní - pro tyto spolky nadále platil zákon z roku 1852,
- b) duchovní řády a kongregace, náboženské společnosti,
- c) živnostenské spolky – pro ně platil nadále zákon z roku 1854,
- d) těžářstva a bratrské spolky – pro které platil horní zákon.

Spolkový zákon č. 134 se tedy vracel k liberálnímu zákonu z roku 1849, neboť nahrazoval koncesní systém, tedy systém vynucující si k založení spolku povolení úřadů, samotnou ohlašovací povinností. Navrhovatel založení spolku musel svůj úmysl

---

národnostním v tom hůře než před čtyřiceti roky: C. k. poštovní úřad již několik roků užívá razítka výhradně německého.“ CHARVÁT, J. V., c. d., s. 14.

24 Blíže viz: KŘEN, J., c. d.

25 Blíže viz: PÁNEK, J., - TŮMA, O., a kolektiv, c. d.

pouze oznámit zemskému úřadu a předložit mu stanovy spolku. Spolek potenciálně nebezpečný zákonu, právu či státu, mohl úřad zakázat. Se zákazem bylo možno se odvolat na ministerstvo vnitra. Podobné ohlašovací řízení probíhalo též v případě změny stanov spolku, zakládání filiálek či sdružování spolků ve svazy. Každé nově ustavené představenstvo spolku mělo do tří dnů předložit seznam svých členů na zeměpanský úřad bezpečnosti nebo okresnímu politickému úřadu. Na tyto úřady se také odevzdávaly zprávy o činnosti a ohlašovala se plánovaná shromáždění a schůze spolku. Tyto úřady měly právo vyslat na shromáždění vládního zřízence, který měl dohlédnout na zákonnost schůze. Tento zákon platil poté až do roku 1918.²⁶

VÝVOJ V SEDMDESÁTÝCH LETECH A VZNIK SPOLKU ŘEMESLNICKÁ BESEDA

Jestliže již v předchozích letech se česko-německý vztah čím dál více přiostrhoval, pak vývoj let sedmdesátých zostrl vztah ještě více.²⁷ Situace z druhé poloviny šedesátých let přesvědčila císaře a vládu k souhlasu s jednáním o českém vyrovnání. V roce 1871 se tak fundamentálními články dohodli zástupci české politiky s rakouskou vládou na změně státoprávního uspořádání. V principu šlo o jakési česko-rakouské vyrovnání, ovšem ne takové, jaké bylo vyrovnání rakousko-uherské. Články dále stanovily jednací jazyk dle okresů a národností. Na „Fundamentalartikel“ reagovali rakouští Němci protesty. Báli se ztráty dosavadního postavení a odmítali jakoukoli změnu stávajícího stavu. Císař se podvolil těmto obavám a česká státoprávní politika byla nakonec poražena. Češi se tak z dosavadního vývoje cítili zklamaní a poměry mezi oběma národnostmi se ještě více napjaly. Situaci poté navíc zkomplikovaly volby do zemského sněmu konané v roce 1872, když se Němci skupováním velkostatků snažili získat většinový počet mandátů. Následkem toho byla, i přes nesouhlas mladočechů, obnovena pasivní politika české politiky, tedy zaujmutí stanoviska odmítání možnosti podílet se na činnosti vlády. V roce 1874 se pak mladočeské křídlo rozhodlo samostatně profilovat v rámci českého zemského sněmu a následně se tak česká politika rozštěpila na Národní stranu (staročeské křídlo) a Národní stranu svobodomyslnou (mladočeské křídlo).²⁸

²⁶ RATAJOVÁ, J. - RATAJ, T., c. d., s. 12-13.

²⁷ Blíže viz: KŘEN, J., c. d.

²⁸ Blíže viz: PÁNEK, J. - TŮMA, O., c. d.

Na Děčínsku předznamenal další vývoj česko-německého vztahu rodící se veřejný spolkový život české menšiny. První polovinu sedmdesátých let pak můžeme označit v historii českého spolkového života na Děčínsku jako období zlomové.

V roce 1870 BP požádala o povolení k veřejné činnosti. V protokolu první valné hromady konané 18. září 1870 se píše: „Z 62 přihlášených údů 25 přítomno. Schůzi zahájil p. Komínek co předseda základního výboru čtením úředního povolení českého spolku ‚Beseda‘ v Podmoklech. Po přečtení § 6 a 7 ze stanov týkajících se valné hromady přikročeno k volbám výboru a náhradníků.“²⁹ K této události Charvát uvádí: „Počátkem května r. 1870 uznala tenkrát se scházející společnost česká potřebu spolek veřejný pod názvem ‚Beseda‘ v Podmoklech zarazit. Spolek byl místodržitelstvím 18. srpna roku 1870 povolen. ... Místnosti spolkové byly v hotelu Friseově. Byly odebírány české časopisy, zřízena knihovna, pořádány koncerty, divadelní představení, výlety a zábavy. Zábavy byly v popředí vši činnosti.“³⁰ Za prvního předsedu spolku byl na první valné hromadě zvolen již zmiňovaný Antonín Komínek, označený v *Pamětní knize* BP jako „správce důchodu hraběte Thuna, zakladatel ‚České společnosti‘ nyní ‚Besedy‘ a první starosta této v letech 1870-72.“³¹ Stručnou historii prvních let BP popisuje Charvát v *Pamětním listu podmokelských Čechů*: „V prvním desetiletí svého trvání uspořádala Beseda 34 větší zábavy, 2 koncerty, 7 výletů a pouze jednu přednášku. Byly pořádány též vlastenecké i dobročinné sbírky mezi členstvem; na Národní divadlo v Praze sebráno bylo 1119 zl. Se spolky německými a s Němci vůbec snažila se Beseda udržovati styky nepřátelštější. Pořádala i společné koncerty se spolky německými, účastnila se oficielně jejich výletů, ba přispěla i na společné jeviště.“³² Jak lze z tohoto vyjádření vyčíst, doba zatím umožňovala spolupráci českých a německých spolků, což mohlo být dáno například obdobnou sociální základnou zmiňovaných spolků. BP sdružovala spíše majetnější vrstvu české menšiny a poskytovala svým členům především zábavné a vzdělávací možnosti.

Naproti tomu druhý český podmokelský spolek, „Řemeslnická beseda“,³³ byl založen, jak již název napovídá, českými podmokelskými řemeslníky. Spolek byl

29 SOkA Děčín, fond Beseda Podmokly, inv. č. 1, Kniha zápisů ze schůzí.

30 CHARVÁT, J. V., c. d., s. 15.

31 SOkA Děčín, fond Beseda Podmokly, inv. č. 2, Pamětní kniha.

32 CHARVÁT, J. V., c. d., s. 15.

33 Dále jako „ŘB“.

ustanoven jako živnostenský, zprvu pod názvem „Výpomocný spolek pro nemocné a odcestující dělníky v Podmoklech a Děčíně“. Jelikož česká menšina na Děčínsku byla sociálním složením spíše dělnická, ŘB se tak, oproti „panské“ BP, stala předním organizátorem kulturního a společenského života v Podmoklech. V roce 1872 byl ustanoven přípravný výbor spolku: „*V měsíci březnu r. 1872 uchopilo se více p. řemeslníků v Podmoklech a Děčíně myšlenky založiti spolek jenž by měl za účel pěstovati duševné i tělesné umění dělníků českých a vzájemné podporování se v pádu nemoce.*“³⁴ Narozdíl tedy od BP měla ŘB i funkci svépomocnou.

O tom, že takový spolek ale chtěla česká dělnická komunita v Podmoklech založit již dříve, svědčí vyjádření v následujícím odstavci z téhož zápisu: „*Důležitá tato otázka byla již vícekrát na přetřes vzata, vždy ale z mnohých příčin od provedení ustáti se muselo; v tom čase však usneslo se, by se všem překážkam vzdor tato myšlenka v život uvedla. ... Svolávací listinou uvědomění shromáždilo se dne 17. března 1872, 32 pánů, by v tomto se poradili. Při této příležitosti zvolen byl prozatímní výbor z 5 členů pozustávajících a sice p. J. V. Bílý, co předseda, ... jejichž úlohou bylo provedení tohoto vážně se uchopiti, a v co možná nejkratším čase uskutečniti. Nebyl to však lehký úkol, ... neb muselo se mnoho překážek odstraniti, z nichž nejdůležitější byla ona, že se zdejší německé obyvatelstvo, naší národnosti nepřátelské, všemi silami zasazovalo zřízení spolku překaziti. ... Uznání hodným namáháním ... podařilo se však vše překážky, které zde z mnohých příčin jmenovati nechci, odstraniti a svoji myšlenku uskutečniti.*“³⁵

Ani se schválením stanov to pro rodící se ŘB nebylo jednoduché: „*Výpracované stanovy byly však připsím st. okres. hejtmanství ze dne 24. listopadu 1872 pro mnohé nedostatky nepotvrzené zpět odeslány, načež tyto doplněny teprve 25. července od vys. císař. král. Místodržitelství potvrzeny byly. Na základě potvrzených stanov zvolaná byla na den první řádná valná hromada.*“³⁶ Již předtím se ale konala: „*První valná hromada ... 15. června 1873 v hostinci p. Wintera na Weiheru .... Podpora členům stanovena v pádu nemoce na 1 zl 50 kr. týdně.*“³⁷

34 SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 6, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu.

35 Tamtéž.

36 SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 5, Pamětní kniha.

37 SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 6, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu.

Z „Pamětního listu“ se dále dozvídáme, že v listopadu roku 1873 bylo usneseno, aby se „Výpomocný spolek“ přejmenoval na „Bratroně“. Název „Řemeslnická beseda“ začal spolek používat od září 1876. Dále se v „Pamětním listu“ píše stručně o prvních letech působení spolku: *„V roce 1874 měl spolek 46 členů; byl to většinou řemeslný dorost: Ševci, krejčí, truháři, sedláři aj. Časem přistoupil za člena i některý lidový inteligent. Většinou byli to lidé mladí, svobodní, jak v jednom zápisu výslovně se připomíná. ... Spolek hned na počátku vyvinul značnou činnost. Pořádal přednáškové zábavy (deklamatorní), divadelní představení, výlety. Záhy měl vlastní piano a velké jeviště, ... bývalo často i od německých společností divadelních za plat používáno. ... Český lékař v Děčíně dr. Šnajdr léčil členy spolku zdarma; lékarníci v Podmoklech i v Děčíně (obyčejně Češi) poskytovali na léčích značné slevy.“*³⁸

Z knihy zápisů ze schůzí BP lze reflektovat, jak pokračoval vývoj vztahu německé většiny a české menšiny na Děčínsku v polovině sedmdesátých let 19. století. Prvním bodem výborové schůze BP z 24. února 1875 bylo projednání uspořádání divadelní zábavy spojené s tanečním věnečkem. Datum bylo stanoveno na 6. března 1875. K této události Charvát píše: *„Když při zábavě hrána byla píseň Wacht am Rhein, pískáním a sykotem veřejnou politickou demonstraci provolali [někteří členové BP] a spolek Beseda, který po celou dobu trvání svého vážnost u veškerého obyvatelstva, i německého, požíval, tímto výstředním počínáním v nenávist uvedli a národnost druhou, zde ve většině žijící, proti spolku popudili.“*³⁹ Tito členové pak byli z BP vyloučeni. Charvát dále píše, že s vyloučením nesouhlasili především mladší členové spolku. BP měla i své vnitřní politické rozpory v podobě soupeření příznivců mladočechů a staročechů. Rozchod mezi mladšími a staršími členy BP Charvát pokládá za příčinu nestability spolku a tudíž za důvod zeslabení jeho dalšího rozvoje. Z Charvátova spisu a knihy zápisů ze schůzí lze také vypožorovat, že BP z důvodu častého vykazování z pronajatých místností musela hledat nové spolkové působiště. V „Pamětním listu“ v kapitole o ŘB lze nalézt další informace k nacionální situaci v polovině sedmdesátých let na Děčínsku: *„Návěští o spolkových zábavách [konaných ŘB] nalepovány byly na nároží v Podmoklech i v Děčíně. (Později – kdy poměry mezi Čechy a Němci staly se napjatější – stávalo se tak záhy ráno.) Bývala pravidlem jen*

³⁸ CHARVÁT, J. V., c. d., s. 16-17.

³⁹ Tamtéž, s. 15.

*česká. Česko-německé plakáty lepeny byly na nároží hlavně jen v době, kdy starosta podmokelský Jordan (rozený v Hanoversku) stal se příznivcem spolku.*⁴⁰

Ve druhé polovině sedmdesátých let se v důsledku válečného konfliktu na Balkáně začaly měnit politické poměry v předlitavské části monarchie. Valná část německé liberální strany se postavila proti okupaci z obavy před posílením slovanského obyvatelstva říše. V roce 1878 čeští poslanci obou českých politikých stran vstoupili do zemského sněmu a o rok později i do říšské rady, kde se nechali slyšet v podobě státoprávního ohrazení, že nerezignují a nadále trvají na českém státním právu. V červnu roku 1879 proběhly volby do říšské rady a předsedou vlády se stal Eduard Taaffe. Přislíbena byla oprava volebního řádu do českého sněmu a jazyková rovnoprávnost v českých zemích. Taaffe rovněž přislíbil přijetí českého státoprávního ohrazení císařem. Alois Pražák byl jmenován ministrem v nového Taaffeho vládě a Češi se vrátili do vídeňského parlamentu. Český poslanecký klub však vzhledem k soupeření různých národních a politických frakcí jen pozvolna prosazoval některé body svého národněpolitického programu.⁴¹

VÝVOJ V OSMDESÁTÝCH LETECH A VZNIK SPOLKU BESEDA DĚČÍN

Prvním úspěchem bylo vydání Stremayrových jazykových nařízení pro Čechy a Moravu v roce 1880, jimiž byly čeština a němčina částečně zrovnoprávněny ve vnějším styku úřadů s občany (odpovědi úřadů na německou žádost německy, na českou česky). Spolkový život probíhal v Čechách téměř nerušeně a vykazoval v tomto období velmi dynamický rozvoj. V regionech s převahou německého obyvatelstva, jako bylo Děčínsko, byl projevem vyhlášení Stremayrových jazykových nařízení nárůst národnostní nevraživosti a nepřátelství, neboť v takovýchto oblastech

činilo úřadování v češtině značné problémy, protože většina úředníků byla německá. Náhlý nárůst nesnášenlivosti Němců vůči Čechům poznamenal v dalších desetiletích vývoj českého života v této oblasti.⁴²

Dle úředního sčítání z roku 1880 se v Děčíně k české obcovací řeči přihlásilo 370 osob. Podle Šubrtů to byli především „*zřizenci dráhy, úředníci železniční i celní,*

⁴⁰ Tamtéž, s. 17.

⁴¹ Blíže viz: PÁNEK, J. - TŮMA, O., c. d.

⁴² Blíže viz: PÁNEK, J. - TŮMA, O., c. d.

*živnostenští dělníci a služby.*⁴³ Česká děčínská menšina začala svou oficiální spolkovou činnost v roce 1879 založením spolku „Beseda v Děčíně“.⁴⁴ Jejím účelem měla být podle Charváta „podpora členů v nemoci.“ BD tedy původně měla funkci výlučně svépomocnou, oproti BP nebo ŘB. Teprve o dva roky později se k činnosti spolku přidala i činnost národně osvětová. Rozštěpením BD vznikla pak v roce 1881 v Děčíně „Čtenářská jednota českých dělníků“. Charvát však k tomuto spolku uvádí: „spolek tento nikdy nevyvinul větší činnosti. ... Kdy spolek tento zanikl, nedá se zjistit.“⁴⁵

Z knihy zápisů ze schůzí BD se z protokolu schůze datované k 29. červnu 1879 dozvídáme, že se spolek, rovněž jako podmokelské besedy, začal scházet v hostinci: „Protokol, sepsaný při mimořádné valné schůzi dne 29. června 1879. Předmětem jest na dnešní den ustanovena mimořádná valná schůze v hostinci pana Ulricha v Děčíně, při které...“⁴⁶ Jak již bylo psáno výše, BP měla obtíže v podobě nucené obměny spolkového působiště. Situace došla v roce 1885 tak daleko, že BP hledala místo svého působení v Děčíně a našla ji právě v Ulrichově hostinci, kde se scházela i BD. V tomto hostinci pak obě besedy konaly své schůze až do konce osmdesátých let. V zápisu výborové schůze z 19. srpna 1885 se píše: „Přihlížeje k neutěšeným poměrům, v jakých nachází se ‚Beseda‘ v místnosti své, ... k poměrům jež v poslední době se přiosťřily a nezřízeným, bezohledným a v pravdě surovým jednáním hostinského Nováka vůči Besedě téměř nesnesitelnými se staly, rozhodl se výbor na tom: by ‚Beseda‘ místnosti své bezodkladně opustila. ... Jelikož za nynější doby nelze prozatím na získání nové místnosti mysliti, bude se spolek v sobotu vždy v nějaké veřejné místnosti buď v Podmoklích neb Děčíně – ... scházeti se usnešeno příští sobotu sejíti se v Děčíně v hostinci p. Ulricha.“⁴⁷

V Podmoklech se při úředním sčítání v roce 1880 přihlásilo k české obcovací řeči 681 osob. Šubrt uvádí, že „zaměstnání jsou v železničních dílnách a při dráze vůbec, v pivovarech a v jiných závodech průmyslových.“⁴⁸ Jak již bylo podotknuto, česká podmokelská menšina, složením spíše dělnická, profilovala svůj spolkový život v rámci

43 ŠUBRT, J., c. d., s. 441.

44 Dále jako „BD“.

45 CHARVÁT, J. V., c. d., s. 13.

46 SOKA Děčín, fond Česká beseda Děčín, inv. č. 1, Kniha zápisů ze schůzí.

47 SOKA Děčín, fond Beseda Podmokly, inv. č. 1, Kniha zápisů ze schůzí.

48 ŠUBRT, J., c. d., s. 441.

ŘB. Ta v roce 1883 oslavila deset let svého působení. Ze zápisu pamětní knihy ŘB lze dokumentovat, jak německá většina reagovala na přípravy oslav: *„Když se roznesla po Podmokly zpráva, že spolek náš okázalým způsobem chce oslaviti památku desetiletého trvání, počali nestoudní fanaticové ... působení, které vši hany zaslouží. Psány anonymní dopisy na rozličná ředitelství, v nichž Jos. Vaněk přednosta skladiště štátní dráhy, Rein. Jäckl skladník téže dráhy a Ant. Gutwirth c. k. finanční naddozorce, líčení byli co agitátoři a vůdcové české strany řemeslnické v Podmoklech. Výsledek toho byl, že ona ředitelství rozhodla: p. Vaněk přesazen do České Třebové a druzí dva nuceni spolkového života se vzdáti. Ještě lépe smutné ty poměry objasní poznámka, že německý spolek svolal do místnosti kde náš spolek slavnost odbývati měl, mimořádnou schůzi právě v ty doby, kde vědomo bylo, že společný přátelský oběd trvá.‘ Měla se okázati jakási provokace, čemuž však se předešlo tím způsobem, že c. k. hejtmanství v případě tom uvědoměno onu schůzi německého spolku přísně zakázalo.“*⁴⁹

Samotná oslava poté proběhla 20. května 1883: *„Slavnost ... dopadla nad očekávání skvěle... Slavnosti zúčastnil se otec Barák,⁵⁰ který živým slovem líčil zlaté doby, úpadky a poroby našeho národa. Nadšení plálo každému z oka a ozývala se přání, kéž častěji možno naslouchati řečem tak vlasteneckým, které v krajinách našich tak řídké jsou a přec slovo živé působí více, než mrtvá tištěná literatura!“*⁵¹

O tom, že konaná slavnost byla pro ŘB velmi důležitá, svědčí i následující fakt, totiž že v knize zápisů ze schůzí je přilepen novinový sloupek, vedle něhož jsou velkým zdobným písmem nápsána následující slova: *„Důkaz průběhu slavnosti desetiletého trvání spolku dne 20. května 1883 v Podmoklech odbývané sloužiž jedenkráte při pořádání podobné slavnosti co upomínka na naše trpké a přece časem pro nás radostné doby.“*⁵² V novinovém článku⁵³ je pak uvedeno: *„Z Podmokel. (Přiv. dopis.) Oslava desítiletého trvání Řemeslnické besedy v Podmoklech a Děčíně. Nezapomenutelným nám zůstane den 20. května. Opětne utvrzeni jsme byli v tom, že nejsme osamoceni a odkázáni sami na sebe, že rodni bratři si všímají nás, našeho hnutí, tiché, ale důležité činnosti naší. Slavnosti té súčastnili se deputacemi.“*⁵⁴... česká beseda v Podmoklech,

49 SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 5, Pamětní kniha.

50 Josef Barák (1833-1883), český novinář, básník a spisovatel.

51 SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 5, Pamětní kniha.

52 SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 1, Kniha zápisů ze schůzí.

53 Z přilepeného útržku nelze určit jaké noviny dopis otiskly.

54 Dále jsou uvedeny tyto: *„Česká beseda v Teplicích, čtenářská beseda v Teplicích, pěvecký spolek*

česká beseda v Děčíně. ..., když po společném obědě povstal pan Švagrovský a delší dobu nadšenou řečí povzbuzoval přítomné k vytrvalosti v boji národním, která korunována bude zajisté výsledkem co nejlepším. ... slova pronešená, hluboko utkvěla v srdcích našich. ... Hluboké ticho zavládlo mezi přítomnými, když slova ujal se redaktor pan Barák. ... Hřímavé provolání ‚Sláva‘ po ukončení řeči rozlehlo se sálem; nadšení plálo každému z oka; ... Bývalý místopředseda p. Kostomlatský poděkoval všem, kteří se dostavili ku slavnosti a tak napomohli k důstojnému oslavení české práce a českého národního působení v krajině německé ... Ponenáhlu se milení hosté naši počali rozcházeti, ... člověk tak rád zapomíná v nadšení svém na všechny útrapy, a ty nyní po vzdálení hostů našich opět na nás zdály se nalehati. Než přece osvěženi jsme byli hojnou tou účastí při slavnosti, den onen stále nás připomínati bude na povinnosti naše. Nedejme se, vytrvejme mužně, bratři naši bojují též, bojují s námi a bojují za nás!“⁵⁵ Jak lze vyčíst z článku, této slavnosti se zúčastily i členové BP a BD. Rovněž další spolkové prameny dokazují, že i přes různorodé sociální složení, podmokelsko-děčínské besedy spolupracovaly a vzájemně se zvaly na významné spolkové události v rámci národního cítění.

ŘB měla svého velkého mecenáše v podobě podmokelského starosty, majitele zdejší čokoládovny, Franze Jordana. Charvát o něm napsal: „*Purkmistr Jordan chodil do schůzí i zábav spolkových. Litovával při tom, že neumí česky. Spolek jmenoval jej čestným členem.*“⁵⁶ Po jeho smrti v roce 1884 se však spolek dostal do obtížnější situace: „... vystupováno bylo proti Řemeslnické besedě stále ostřeji. ... V jednatelské zprávě za rok 1884 praví se: ‚Spolek náš nevměšuje se do záležitostí politických, je spolkem podporujícím; ovšem jest zároveň nutně třeba, abychom nenechali šlapati po sobě, abychom netrpěli činěného nám příkoří a nenechali hanobiti jazyk svůj...‘ Jinde se praví: ‚Nemine takřka týdne, aby nám naši nepřátelé ve svém lokálním listu neláli.‘“⁵⁷ Z uvedeného tedy vyplývá, že po Jordanově smrti se spolek přiklonil více k národnostnímu charakteru. O tom, jaký měl tehdejší německý podmokelský starosta

„Slavík-Lidumil“, Česká beseda v Ústí n. L., Česká beseda v Roudnici, český Athletic. club v Roudnici, česká beseda v Duchcově, spolek „Vlastimil“ v Mostu, Jednota „Říp“ v Roudnici,“ aj.

55 SOkA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 1, Kniha zápisů ze schůzí.

56 CHARVÁT, J. V., c. d., s. 17.

57 Tamtéž, s. 17.

vztah k ŘB svědčí i fakt, že na spolek pamatoval dokonce ve své závěti: „Čestný člen p. Frant. Jordan zemřel odkázav spolku 100 zl.“⁵⁸

Z důvodu nestálosti místa spolkového působiště lze v pramenných materiálech podmokelsko- děčínských besed vyzorovat již v těchto letech myšlenku potřeby zbudovat vlastní spolkový dům. Za tímto účelem například v roce 1886 pořádala ŘB ve spolupráci s BP bazar: „Ve prospěch spolkového domu uspořádán velký bazar, ku kterému se hojně dárků od zdejších Čechů dostalo. Bazar ten vynesl 104 . 55 zl., ač ještě mnoho dárků, které se neprodaly, zůstalo pro pozdější doby čas od času k vydražení.“⁵⁹ Charvát pak k situaci ŘB a BP v této době uvedl: „Řemeslnická beseda v této době účastnila se horlivě všech akcí národních; vystupovala radikálněji než konservativnější Beseda.“⁶⁰

Dalším důkazem vzájemného vztahu mezi podmokelsko-děčínskými besedami je například událost z roku 1887. Dozvídáme se o ní v zápisech pamětních knih obou podmokelských besed. Zápis v pamětní knize BP k této události je nadepsaný slovy „Amerika – Čechy – Divadelní vlak a loď, 15. června 1887“, pod ním jsou podpisy účastníků a dále zápisy jednotlivých příslušníků Sokola z některých měst českých zemí:⁶¹ *Zavítavše 15. června 1887 do Podmokel – Děčína, abychom 16. tu z rána uvítali bratry Sokoly americké byli jsme ctěnou českou besedou děčínskou... uvítání a sem doprovzeni. Děkuje za ochotu vzácnou, provoláváme ctěné besedě a jejím snahám vlasteneckým srdečně přimane Na Zdar!*⁶² Tato slova zapsal do pamětní knihy starosta pražské tělocvičné jednoty Sokol, který je pod tímto podepsán.

V tomto zápisu bylo pak později spojení „besedu děčínskou“ opraveno vepsáním slova „podmokelskou“. Nezbytnost opravit besední název ve zmíněném zápisu je výrazem potřeby odlišit jasně, že oblast Děčínska není zastoupena jediným českým besedním spolkem. Nicméně se chybě, které se dopustil přesporní zástupce pražské sokolské jednoty, nelze divit, jelikož obě města zřejmě již v této době byla de facto

58 SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 6, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu.

59 Tamtéž.

60 CHARVÁT, J. V., c. d., s. 18.

61 Sokolská jednota v rodišti Miroslava Tyrše, ani v sousedních Podmoklech, ještě v této době neexistovala.

62 SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 6, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu.

vnímána jako jeden celek. Přespolní lidé, kteří se v červnu 1887 vypravili do Podmokel uvítat „*bratry Sokoly americké*“, si tak obě besedy mohli lehce splést a to přestože byl na zmiňované události přítomen místopředseda BD, Karel Kostolomlatský. Události se účastnil poměrně velký počet zástupců sokolských jednot. O tom, že česká spolková činnost v pohraniční oblasti monarchie byla pro vnitrozemské Čechy cenná, svědčí další takovýto zápis: „*Při téže události volám téže slavné besedě co pravě baště na rozhraní Čech sloužící k obraně naší drahé vlasti i nezanedbatelné české řeči upřímně Na zdar!*“⁶³ České spolky v Podmoklech a Děčíně si tento fakt uvědomovaly a jak lze vyčíst ze spolkových pramenů, velice si těchto projevů vážily.

Mezi zápisy jednotlivých zástupců sokolských jednot se pak objevují i některé individuální podpisy, někdy i s přípisem toho, odkud daná osoba pochází.⁶⁴ V tom by se dal spatřovat znak jakési snahy Čechů zvětšit svým podpisem v rámci takové události své vlastenecké cítění. Z českých spolků podmokelsko-děčínských jsou pak v zápisu podepsáni Karel Kostolomlatský, místopředseda BD, a Ferdinand Brettschneidch, jako zástupce ŘB. V Pamětní knize ŘB je tato událost rovněž reflektována zápisem a podpisy některých zúčastněných zástupců sokolských jednot: „*Na památku uvítání Sokolů Amerických Řemeslnickou Besedou v Podmoklech dne 16. června 1887.*“⁶⁵

1.1 První pokusy o zřízení české veřejné školy v letech 1882-1884

Rokem 1880 zahájila svou činnost Ústřední matice školská.⁶⁶ Jejím účelem měla být podpora vznikání a provoz menšinových českojazyčných škol v národnostně smíšených oblastech Rakouska-Uherska, zejména pak v českém pohraničí. První pobočky v Podkrušnohoří začaly vznikat v roce 1883.⁶⁷ Tato skutečnost vyvolala u podmokelských Čechů přání zřídit si v Podmoklech vlastní školu. Dětem podmokelských Čechů byla do devadesátých let 19. století umožněna výuka českého jazyka v rámci německé podmokelské školy: „*Poněvadž obyvatelstvu řeč česká byla velice potřebná a rodiče za tou příčinou hojně děti své do škol v českých krajích*

63 Podepsán je pod tímto textem starosta tělocvičné jednoty Sokol z Příbrami. Další zápisy jsou většinou jen formou podpisu daného starosty jednoty. V zápisu jsou takto zastoupeny například tyto jednoty: klatovská, kolínská, čáslavská, velimská, smíchovská, aj.

64 Například: Josef Zelnier ze Záběhlic u Prahy, 16. 6. 87.

65 Ve fondu BD je uložena pouze Kniha zápisů ze schůzí, ve které jsem nenalezla zmínku o této události.

66 Dále jako „ÚMŠ“.

67 Bližší viz: DOLEŽAL, J., *Z bojů o českou školu v Podkrušnohoří před první světovou válkou*, Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1964.

*posílali, ustanovil hrabě (Frant. Ant. Thun), chtěje tomu odpomoci, že na škole v Podmoklech, až bude zřízena, také české řeči má se vyučovati. ... Podmokly ... od r. 1862 mají vlastní školu.*⁶⁸

V roce 1882 o možnosti zřídit v Podmoklech českou školu jednal s podmokelskými Čechy matiční zástupce, ale školu se tehdy zřídit nepodařilo. V roce 1884 proto vznikla „Ústřední matice školská – místní odbor pro Podmokly, Děčín a okolí“. Zápis z první valné hromady je pak datován ke 27. lednu 1884, prvním předsedou byl zvolen inženýr Čejka. Schůze místního odboru ÚMŠ se konaly místnostech Knyova hostince. Charvát o působení místního odboru ÚMŠ v osmdesátých letech napsal: „*Spolek brzo ochabl. Nebylo, kdo nebál by se státí funkcionářem spolku. Od r. 1886 udržoval se obor pouze dle jména. K nové činnosti vzkříšen byl r. 1891.*“⁶⁹ Dle zápisů ze schůzí lze říci, že tomu tak skutečně bylo, neboť zápisy z let osmdesátých let končí záznamem z 25. července 1884 a po něm následuje až zápis z 1. února 1891. Činnost místního odboru ÚMŠ v záležitosti zřízení české školy v roce 1884 byla následující: v zápisu z výborové schůze konané 27. března 1884 se píše, že se „*má zjistit počet dítek od 3 až 6 roků co předběžná práce stran české školy.*“ Veškeré další zápisy z roku 1884 pak obsahují ale především zápisy ohledně finančních záležitostí, spolkové administrativy, pořádání koncertů a podobných akcí ve prospěch místního odboru ÚMŠ.⁷⁰ Z tohoto faktu by se dalo říci, že snaha zřídit českou školu v Podmoklech v tomto období zřejmě ustoupila do pozadí. Mohlo by to být dáno situací, jenž nastala po vydání lineckého programu v roce 1882. Program vytyčil požadavek německého Rakouska. Němčina měla být uznána za státní jazyk a tudíž mělo být posíleno její postavení ve veřejném životě. Linecký program tak přispěl k celkové nacionalizaci německé politiky. Česká otázka představovala v druhé polovině osmdesátých let 19. století největší nacionální konflikt v monarchii.⁷¹ Německo-české vztahy se opět napjaly, zvláště pak v oblastech, jako bylo Děčínsko. Je proto možné, že činnost-nečinnost místního odboru ÚMŠ v záležitosti zřizování české školy v letech od svého vzniku do roku 1891, mohla být projevem stále více se napínajícího nacionálního ovzduší. V takovéto vypjaté atmosféře navíc dobře

⁶⁸ CHARVÁT, J. V., c. d., s. 26-27.

⁶⁹ Tamtéž, s. 26-27.

⁷⁰ SOKA Děčín, fond Ústřední matice školská - místní odbor pro Podmokly, Děčín a okolí, inv. č. 1, Kniha zápisů ze schůzí.

⁷¹ Blíže viz: PÁNEK, J. - TŮMA, O., c. d.

situování členové BP byli opatrní a nebyli ochotni pro českou věc riskovat své postavení. To se opakovalo i při snaze zřídit českou veřejnou školu v roce 1904.

1.2 Vývoj v letech 1888-1889

Mezníkem české podmokelsko-děčínské spolkové činnosti byl rok 1888. BP své působišť v Ulrichově hostinci udržela až do tohoto roku. Charvát však uvádí: „*Roku 1885 nemohl spolek místností v Podmoklech dostati a odstěhoval se do Děčína k Ulrichovi. Však již 7. října t. r. [tozn. v roce přestěhování se spolku do Ulrichova hostince] vyslovuje jednatel obavu, že přízeň pana Ulricha a přátelský s ním poměr potrvá jen potud, pokud přemlouvání, nátlak a konečně terrorismus nevynutí v panu hostinském jiné smýšlení.*“⁷² Zřejmě tedy v důsledku nátlaku německé většiny musela BP opustit své dosavadní spolkové působišť. Spolkovou místnost pak našla opět v Podmoklech, tentokrát v již zmíněném Knyově hostinci, ve kterém zůstala až do roku 1897.

Rok 1888 byl posledním rokem působení BD, neboť se v tomto roce spojila s ŘB. Myšlenka sjednocení obou besed ovšem nebyla myšlenkou novou. Již v zápisu pamětní knihy ŘB z roku 1885 čteme: „*Jednáno v spojení ‚České besedy v Děčíně‘ s besedou naší, jelikož v Děčíně nevalně se besedě daří.*“⁷³ Na valné hromadě BD konané 25. září 1887 se členové usnesli na rozpuštění spolku. V listopadu pak bylo rozhodnutí spolku přijato c. k. místodržitelstvím v Praze a 3. února 1888 se pak bývalí členové BD sešli, aby vypracovali „*předávací podmínky při odevzdávání veškerého jmění spolkového podporujícímu spolku Řemeslnické besedě.*“⁷⁴ ŘB ve své pamětní knize reflektuje tuto událost slovy: „*Rok 1888 stal se pro nás památný tím, že v Děčíně stávající ‚Česká beseda‘ k naší se připojila a jmění na hotovosti v obnosu 48. 57 zl. a 52 svazků knih darovala.*“⁷⁵ Z pramenů vyplývá, že BD trpěla nejen v důsledku zostřené nacionální situace, ale patrně měla i své vnitřní spory. Šubrt k tomuto okamžiku vývoje BD napsal: „*Osobní rozmršky připravily i Besedě záhubu, takže r. 1888 sloučila se s Řemeslnickou Besedou v Podmoklech.*“⁷⁶ Zcela úplně však činnost spolku někteří

72 CHARVÁT, J. V., c. d., s. 15.

73 SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 6, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu.

74 SOKA Děčín, fond Česká beseda Děčín, inv. č. 1, Kniha zápisů ze schůzí.

75 SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 6, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu.

76 ŠUBRT, J., c. d., s. 441.

členové BD zastavit nechtěli. To, že se rozhodli splynout s ŘB a ne s BP, bylo patrně dáno obdobnou sociální sladbou obou besedních spolků a rovněž podobným účelem.

VÝVOJ V LETECH 1890-1902

V roce 1886 odešli němečtí poslanci z českého sněmu. Poměry mezi Čechy a Němci se stále zhoršovaly. Taaffeho vláda, vědoma si oslabování stability monarchie neutěšenou nacionální situací, se pokusila zprostředkovat usmíření obou stran. V lednu 1890 se tak uskutečnila ve Vídni schůze, na které se sešli zástupci německé liberální strany a zástupci staročeského křídla české politiky. Na schůzce se mělo debatovat o česko-německém vyrovnání. Výsledkem byly tzv. punktační dohody, které předpokládaly rozdělení zemské školní rady a zemědělské rady do dvou národních sekcí, nové vymezení soudních obvodů okresních a krajských soudů, čímž mělo být vyhověno dlouholetému německému úsilí o vytvoření uzavřeného jazykového území. Punktacemi byly tak de facto odmítnuty jazykové požadavky Čechů, i požadavek federalizace Rakouska.⁷⁷

Do roku 1897 byl stav národnostních poměrů na Děčínsku poměrně stabilizován, avšak vzájemná nacionální nevraživost neustávala. Dle úředního sčítání z roku 1890 se v Děčíně k české obcovací řeči přihlásilo 875 osob, v Podmoklech 743.⁷⁸ Úřední sčítání je však třeba správně interpretovat: „*O síle českého živlu učitini můžeme si na základě dat úředních pojem jen přibližný. Známo přec, jak prováděno bylo úřední sčítání! ... Jediná jen data, úředním sčítáním objevená, jsou přesná: data o příslušnosti obyvatelstva. Příslušnost do českého okresu neznačí v každém případě i českou národnost, jistě však značí český původ. Čísla ta mají především tu důležitost, že udávají nám sílu lidu našeho v okresy zněmčené příslého a dávají nám možnost odhadnouti aspoň přibližně veliké naše ztráty. ... Jak ohromný tu rozdíl mezi počtem příslušníků českých okresů a mezi počtem úředně napočítaných „česky obcujících“!*“⁷⁹ Česká menšina byla fakticky větší, než by se dalo vyčíst z údajů úředního sčítání. Podle jiných informací v roce 1890 měly Podmokly 7 574 obyvatel a z toho jich mělo být 434 českých, Děčín měl v témže roce 7 299 obyvatel a z toho jich podle úředních údajů bylo

⁷⁷ Blíže viz: PÁNEK, J. - TŮMA, O., c. d.

⁷⁸ ŠUBRT, J., c. d., s. 441.

⁷⁹ CHARVÁT, J. V., c. d., s. 2-3.

českých 787.⁸⁰ Jak uvidíme později, těmito zkreslenými údaji ze sčítání se zdůvodňovalo zamítání žádostí o zřízení české školy.

V roce 1885 vznikl v podkrušnohorské oblasti spolek Národní jednota severočeská.⁸¹ Jejím úkolem bylo *národní a duševní i hmotné zvelebení krajiny na severu Čech a zejména podpora uplatňování rovného práva českého jazyka v úřadech, školách i ve veřejném životě*.⁸² Podle Charvátů vznikl „Místní odbor Národní jednoty severočeské pro Podmokly“ již v roce 1890 a prvním předsedou byl zvolen Antonín Tokan.⁸³

Dále se z „Pamětního listu“ dozvídáme, že v roce 1891 byla založena „Tělocvičná jednota Sokol“: „*Prvým starostou byl Štěpán Fišer. Rozvoji spolku velikou překážkou byl nedostatek vhodných místností*.“⁸⁴ Při založení čítala místní sokolská jednota 28 členů. Zpočátku byla bez místností, bez náradí a bez peněz. Na pomoc jí přispěla řada vnitrozemských jednot. Do konce roku vzrostl počet členů na 79.⁸⁵

1.3 Založení matiční školy v Podmoklech a její život do roku 1897

Rokem 1891 znovu aktivizoval svou činnost místní odbor ÚMŠ v souvislosti s obnovením snah zřídit v Podmoklech matiční školu. Mohlo to být pravděpodobně dáno i zahájením činnosti NJS v Podmoklech. Místní odbory ÚMŠ a NJS se na snaze vybudovat českou menšinovou školu v Podmoklech podílely společně a posléze ji pak i spolu provozovaly. Místní odbor ÚMŠ chtěl v Podmoklech nejdříve zřídit opatrovu (k tomu došlo nakonec až po zřízení matiční školy) a začala tak pro ni hledat vhodné místo. V protokolu místního odboru ÚMŠ ze 6. února 1891 se uvádí: „*Pak podává p. Víta zprávu o krocích, které se až dosud staly za účelem opatření místnosti pro opatrovnu. Již téměř po tři měsíce ... pátráme po vhodné místnosti ... zaklepáno asi na pěti místech, kde by se úspěchu nadíti, avšak marně, ani nabídku na pronájem celého domu ...; Pan Šimanovský míní, že by se měl pomocí obětavých národovců vystavěti dům, který by pak také školní budovu příští české škole sloužiti měl. ... P. Víta vysvětluje, že ... má napřed učiněn být pokus o zřízení veřejné školy české v*

80 KAPLANOVÁ, J., *Dějiny Děčína v datech*, Děčín: Městská knihovna Děčín, 2006, s. 56.

81 Dále jako „NJS“.

82 Blíže viz: ADÁMEK, K., *Z naší doby. Díl IV.*, Velké Meziříčí, 1890.

83 CHARVÁT, J. V., c. d., s. 18.

84 Tamtéž, s. 18.

85 SOKA Děčín, Inventář místních organizací a sdružení v okrese Děčín, s. 17.

*Podmoklech, o jejíž budovu by se ovšem musela postarati obec.*⁸⁶ Z protokolu schůze konané 14. května 1891 se pak dozvídáme o předložení žádosti o zřízení veřejné české školy. V protokolu schůze z 18. prosince 1891 se pak píše: „*P. Vítá oznamuje, že v záležitosti české školy nedostalo se nám dosud nijakého vyřízení podané žádosti. Poněvadž protahováním vyřízení žádost naděje na zřízení české školy se stále zhoršují, usneseno požádati výbor matiční v Praze, aby na přítomných místech zakročil.*“⁸⁷

„Schválení žádosti o zřízení veřejné školy pro české menšiny nebylo jednoduché. O schválení rozhodovala zemská školní rada. Tzv. nový školský zákon z roku 1869 stanovil, že obecná škola má být zřízena všude tam, kde v osadách položených v okruhu jedné hodiny je dle pětiletého průměru více než 40 dětí školou povinných, které musí navštěvovat školu přes půl míle vzdálenou. Zemský zákon ze dne 19. 2. 1870 pak tento paragraf upravuje § 1 (Zákonník, 1870, s. 74), ve kterém okruh jedné hodiny nahrazuje okruhem jedné míle. To znamená: „jestliže občané kterékoliv obce v zemi prokázali, že v okruhu přibližně čtyř kilometrů je čtyřicet dětí, které nemohou navštěvovat školu s mateřským vyučovacím jazykem, je obec povinována tuto školu pro ně zřídit.“ A tyto požadavky se dokazovaly formou úředních výsledků žadatelů. Metodami německých úředníků při těchto výsledcích byly například výhrůžky vypovězením z práce či bytů, které museli Češi trpět při dokazování nároků na českou školu při úředních výsledcích. Navíc již samotný příchod na úřad, kde výslech probíhal, byl pro mnohého Čecha utrpením. Dokládá to líčení očitého svědka takové situace: „*Víte, jaký to býval na vojně trest, takzvaná ulice? Odsouzenému bylo projít dvěma řadami vojáků, z nichž každý vší silou ho uhodil. Podobnou ulicí musel projít každý český žadatel o školu, předvolaný k úřednímu výsledku. Němečtí policajti a neurvalci...stojí na chodbách před úřadovnou, nadávají předvolaným veřejně a provokují je. Krušná chvíle, která mnohého žadatele zalekne tak, že k výsledku nejde.*“⁸⁸

Jak takovýto proces probíhal v Podmoklech dokládá zápis z roku 1892 v pamětní knize ŘB: „*Rok 1892 proslul žádostí českých rodičů za veřejnou školu, neboť ze zkušenosti víme, že i dítky nejlepších vlastenců vychodivše německou školu, přes*

⁸⁶ SOKA Děčín, fond Ústřední matice školska - místní odbor pro Podmokly, Děčín a okolí, inv. č. 1., Kniha zápisů ze schůzí.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ ŠIMÁNEĚ, M., 2007, *Zřizování českých menšinových obecných škol na Ústecku v letech 1867-1930*. Brno. Bakalářská práce. Marasarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav pedagogických věd, s. 24-26.

veškero úsilí rodičů se poněmčují. Tomu mělo býti zřízením české školy odpomoženo. ... To však do nejvyšší míry pobouřilo naše milé spoluobčany německého jazyka, že dali některým žadatelům výpověď z bytu, rozšiřovali tištěné listiny, v nichž seznam českých rodičů, zaměstnání a dům v němž bydlí uvedeny byly a v časopise Tetchner-Bodenbacher Zeitung po kolik neděl pranýřovali i lidi vynikající postavením, ... Výsledek pak byl, že zadavatelův vyslechnuto 42, které v posledním pětiletí uvedli 198 dítek školou povinných. Dvoje rodiče vůbec nepřipustěni, ježto v Podmoklech nebydlí.“⁸⁹

Místnímu odboru ÚMŠ se v této době zřídit českou veřejnou školu nakonec nepodařilo. Žádost byla zamítnuta s odůvodněním, že úřady neshledaly v Podmoklech dostatečný počet potenciálních českých žáků, přičemž vycházely právě z nepřesných údajů z úředního sčítání obyvatel. Podmokelský případ ovšem nebyl ojedinělý. I v jiných obcích s českou menšinou se argumentovalo tím, že v obci je většina rodičů německá a tudíž není třeba, aby se pro jejich děti zřizovala česká obecní škola.

Místní odbor ÚMŠ se po těchto nezdarech rozhodl zřídit českou školu pod svou patronací. K tomuto účelu v průběhu let 1882-1883 shromažďovala prostředky a hledala pro školu vhodné místo působit. Místní odbor ÚMŠ si pro školní účely nakonec pronajal dům v předměstí Podmokel, v části zvané Chrast. Z protokolu schůze místního odboru ÚMŠ konané 18. srpna 1893 lze dokumentovat okamžitý zájem českých rodičů převést své potomky do české maticí školy: „*Na dotaz rodičů, zdali mohou dítky své uprostřed školního roku z německé školy vzít, usnešeno bychom se dotázali Ú. V. jakých formalit k účeli tomu zapotřebí, a zároveň pozeptati stranu školného a školních potřeb.*“⁹⁰

V pramenném materiálu ŘB a místní pobočky ÚMŠ je uvedeno datum otevření školy 2. září 1893:⁹¹ „*Konečně v roce 1893 vyhověno dne 2. září otevřena dvoutřídní česká škola, Ústřední Maticí školskou v Kreglicích*“⁹² *v domě čís. 528.*⁹³

89 SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 6, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu.

90 SOKA Děčín, fond Ústřední matice školska - místní odbor pro Podmokly, Děčín a okolí, inv. č. 1, Kniha zápisů ze schůzí.

91 Charvát i Šubrt uvádějí, že ÚMŠ otevřela školu 4. prosince 1893. Toto datum není v pramenech ÚMŠ nikde zmiňováno. Nepodařilo se mi zjistit, proč oba autoři tedy uvedly ve svých spisech toto datum.

92 Počeštěné německé označení pro Chrast (Kröglitz).

93 SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 6, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu.

O tom, jak se vyvíjel počet žáků matiční školy vypovídá tabulka sestavená Šubrtem. Z ní čteme, že v prvním školním roce navštěvovalo školu 62 žáků. O rok později měla škola již 100 žáků. Počet stoupal až do roku 1897, kdy ve školním roce 1897/1898 navštěvovalo školu 150 dětí.⁹⁴ Až události roku 1897 zastavily stabilní nárůst počtu žáků z předchozích let.

Z informací obsažených v „Pamětním listu“ a ostatních spolkových pramenech lze předpokládat, že BP se nijak zvlášť v této záležitosti neangažovala a pravděpodobně byla opět proti. Jinak tomu nebude ani v roce 1904, kdy se snahy o zřízení české veřejné školy obnovily.

1.4 Vývoj českých spolků do roku 1897

Na počátku devadesátých let byl český spolkový život na Děčínsku posílen o další spolek. V roce 1891 vznikla v Podmoklech Tělocvičná jednota Sokol. Charvát k tomuto uvádí: „Prvým starostou byl Štěpán Fišer. Rozvoji spolku velikou překážkou byl nedostatek vhodných místností.“⁹⁵

Ze spolkových pramenů se dozvídáme, že v devadesátých letech české spolky užívaly ke svému schůzování místnosti v Knyově hostinci v Podmoklech. To potvrzuje I Charvát. Spolky se zde scházely až do roku 1897. Skutečnost sdílení spolkových prostor a neustálý útlak ze strany Němců, podmokelsko-děčínské spolky ještě více semkly. Častěji pořádaly své koncerty, divadelní představení, plesy, přednášky, výlety apod. společně, než tomu bylo doposud. Poprvé se v historii českého spolkového života na Děčínsku setkáváme s větší spoluprací všech spolků bez ohledu na vlastní účely a sociální zastupení. Jak uvidíme později, toto semknutí zesílí ještě více po událostech roku 1897.

ŘB pořádala v roce 1893 oslavu dvacetiletého působení. Oslav se zúčastnily i zástupci ostatních českých spolků. Oproti oslavám k desetiletému výročí, které probíhaly ještě v „klidnějším“ období let osmdesátých, se výroční slavnosti ŘB tentokrát neobešly bez obtíží: „Oslaveno dvacetileté trvání besedy naší sice skvěle, avšak za ochrany bodáků četnických. Úředně zakázáno nám veškero vítání hostí na nádražích, jakož i nošení odznakův. Tetchner-Bodenbacher Zeitung proslul při příležitosti a takřka

---

94 ŠUBRT, J., c. d., s. 440.

95 CHARVÁT, J. V., c. d., s. 18.

k útokům na nás vyzýváje. Německo-nacionální spolek za příčinou tou svolal v týž den schůzi do druhého hotelu. Z rozkazu purkmistrovského úřadu oděny Podmokly v háv barev velkoněmeckých. Vše naličeno tak by slavnost naše zakázána byla. Než slavnost ta odbyla se vším zdarem. Deputac zúčastnilo se velké množství, hlavně však spolky poněmčilého kraje, které vždy projevíly nejvíce sympatií.“⁹⁶

Přání, vyslovené před deseti lety v dopise ŘB pro noviny, se tak nesplnilo. Tehdy členové ŘB napsali: „*Pevně doufáme, že až opětně desítiletí uplyne, že práce naše ponese již ovoce, že oslava dvacetiletého trvání našeho spolku bude se konati již za poměrů jiných, že do doby té zjednáme a dosáhneme aspoň částečného práva národu a jazyku našemu. Jen vytrvalosti nám třeba k té, dostatečně slavností naší jsme byli povzbuzeni.*“⁹⁷

1.5 Česká menšina a spolky v událostech roku 1897 na Děčínsku

V roce 1895 byl jmenován předlitavským ministerským předsedou Kazimír Badeni. Jeho vláda měla za úkol řešit národnostní problém, který byl dlouhodobý především v Čechách. Badeni se chtěl vyhnout chybě, na níž ztroskotaly punktace nepřipustějící vnitřní úřadování češtiny. Navázal proto kontakty s některými mladočeskými politiky a po konzultacích s nimi vydal jazyková nařízení. Těmito nařízeními, publikovanými pro království české 5. dubna a pro markrabství moravské 22. dubna 1897, chtěl premiér de facto získat české politiky pro vládní většinu, potřebnou pro obnovu vyrovnání s Uhry.⁹⁸

„V Badeniho jazykových nařízeních se píše: „§ 1. *Úřadové soudní a státní zastupitelstva jakož i úřadové podřízení ministerstvům vnitra, financí, obchodu a orby v království Českém jsou povinni vyhotovovati na ústní neb písemná podání příslušná vyřízení neb rozhodnutí v onom z obou zemských jazyků, v kterém ústní žádání bylo předneseno, neb podání bylo sepsáno.*“ (SRB, A., Politické dějiny národa českého II., Praha 1901, s. 222-223.)“⁹⁹ Jádrem nařízeních tedy spočívalo ve zrovnoprávnění češtiny ve smyslu vnitřního úřadování. Zatímco tzv. Stremayerova jazyková nařízení z roku

⁹⁶ SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 6, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu.

⁹⁷ SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 1, Kniha zápisů ze schůzí.

⁹⁸ Blíže viz: PÁNEK, J. - TŮMA, O., c. d.

⁹⁹ ŠOLC, R., *Ohlas Badeniho jazykových nařízení v německém tisku Děčínska a Varnsdorfska*, in: *Děčínské vlastivědné zprávy*, ročník XI., číslo 2, 2001, s. 23.

1880 zaručovala češtině statut úředního jazyka ve vnějším úřadování, Badeniho jazyková nařízení stanovovala stejnou platnost obou zemských jazyků, češtiny a němčiny, ve vnitřním úřadování. Veškerá agenda spojená s vyřízením určitého případu měla být tedy vedena podle toho, v jakém jazyce bylo napsáno původní podání. Tento krok ovšem Badeni předem neprojednal s německou stranou a tak ministrova nařízení vyvolala ostrou vnitropolitickou krizi. Čeští Němci protestovali, neboť povinnost znalosti obou zemských jazyků (a to i v čistě německých oblastech) ze strany soudců a úředníků by silně znesnadňovala uplatnění Němců ve veřejné správě.

Badeniho jazyková nařízení v podstatě zvýhodňovala české úředníky, kteří oproti svým německým kolegům ovládali oba zemské jazyky. Vznikl politický konflikt zachvátil všechny vrstvy obou národních celků. Čeští Němci začali ihned s nesmiřitelnou opozicí, doplněnou o mimoparlamentní boj, v rámci kterého byly pořádány protičeské nárazové akce, zejména v oblastech s českými menšinami v pohraničí.¹⁰⁰

Badeni se snažil situaci uklidnit slovy v rozhovoru s vídeňským pracovníkem Bohemie:¹⁰¹ „*Věřte mi, že vláda nepředkládá tato nařízení lehkovážně a s pohrdáním pocity Němců v Čechách. Vláda si je vědoma, že nařízení žádají od Němců obět' a jejich první dopadu bude bolestivý. Ale tato obět' bude položena v zájmu Němců, pokroku, v zájmu země a říše. Nařízení jsou jedinou podmínkou pro vstup mladočechů do všem extrémním uzravléné vládní většiny, ve které liberální Němci zaujmou náležité postavení.*“¹⁰² To ovšem nemohlo Němcům postačit jako útěcha.

„V děčínském tisku bylo hned od dubna téma jazykových nařízení na denním pořádku. Pro povznesení národního ducha se tu a tam objevila báseň, v níž byla vzývána „*země prosáklá markomanskou krví*“ (Nordböhmsche Volkzeitung,¹⁰³ Tetschen a. E. 7. 3. 1897, s. 1.), nebo „*rodná němčina, kterou ... nechte nás cítit německy myslet a německy mluvit, čistě a jasně!*“ (Tetschen-Bodenbacher Zeitung,¹⁰⁴ Tetschen a. d. Elbe 4. 4. 1897,

¹⁰⁰ Blíže viz: PÁNEK, J. - TŮMA, O., c. d.

¹⁰¹ Noviny „Bohemia“ byly německým deníkem vycházejícím v Praze.

¹⁰² ŠOLC, R., c. d., s. 24.

¹⁰³ „Nordböhmsche Volkzeitung“ vydávala v Děčíně německá Volkspartei.

¹⁰⁴ Děčínské listy „Tetschen-Bodenbacher Zeitung“ byly nezávislé.

s. 1.), jinde je pro změnu použit refrén „*Nás Slované nezdolají!*“ (Nordböhmsche Volkzeitung, Tetschen a. E. 8. 5. 1897, s. 3.)¹⁰⁵

„Měsíc po vydání jazykových nařízení se národnostní poměry na Děčínsku začaly vyostřovat jako nikdy předtím. Na ulicích bylo na Čechy pokřikováno, schůze českých spolků byly často přerušovány. Děčínský německý tisk se snažil také poukazovat na veškeré morální poklesky, kterých se Češi dopustili. Situaci reflektuje například událost z 8. května 1897, o kterém se zmiňuje děčínský list Nordböhmsche Volkzeitung v článku z 15. 5. 1897 s nadpisem „*Surový Čech*“: „*Krejčovský pomocník Richard Simonek z Mnichova Hradiště, bytem v Drážďanech, který se 8. toho měsíce dostavil do Děčína k obvodu, provokoval ve výčepu hotelu Praha takovým způsobem, že hostinský pan Albin Hesse požádal o policejní pomoc. Simonek byl vzat do policejního opatrování, kde po půl hodině prudce bušil na vězeňské dveře, pročež dozorce vydal do dotyčné cely podívat po původu toho hluku. Jakmile se však otevřely dveře, zahlil dozorce silný dým a on si všiml, že hoří slaměná matrace. Během hašení se pokusil Simonek z vězení utéci, byl při tom zadržen dalším dozorcem, kterému utrhnul rukáv košile. Simonek byl pro zhárství předán c. k. Okresnímu soudu.*“ (Nordböhmsche Volkzeitung, Tetschen a. E. 15. 5. 1897, s. 5.)¹⁰⁶

Oheň do kotle přímíchávali ovšem i samotní Češi: „*Tomu, kdo měl v noci z neděle na pondělí příležitost použít ulici Weiheru, musela bezpodmínečně vnucovat myšlenka, že právě dorazil do českých luhů kolem Čáslavi. Tři opilí Češi měli uprostřed ulice naladěni jejich „Kde domov můj“ a vřeštěli u toho takovým způsobem, že brzy někteří obyvatelé této čtvrti zvědavě otevírali okna v domnění, že podmokelský statek přivádí nové přírůstky. Kolemjdoucí, kteří tuto skupinku upozorňovali na neslušnost jejich chování, byli ještě titulováni českými nadávkami.*“ (Tetschen-Bodenbacher Zeitung, Tetschen a. d. Elbe 26. 5. 1897, s. 5.)¹⁰⁷

Celkem pochopitelným terčem útoku se stal i Knyův hostinec, ve kterém měly pronajaty místnosti české spolky: „*První česká firemní tabule byla v tyto dny umístěna v Podmoklech, jenže stejně tak rychle byla sňata; na domě hostince pana Kny zazářil cyklistický znak s nápisem: „Č. ú. j. v.“ Zasněžení čtou nápis: „Česká ústřední jednota*

---

105 ŠOLC, R., c. d., s. 26.

106 Tamtéž, s. 26.

107 Tamtéž, s. 27-28.

velocipedistu‘ ; jeden místní vtipálek měl však srdečnější varování: ‚Člověče uteč jede velociped.‘ Pan Kny nechal tabuli odstranit, když se dozvěděl, co nápis znamená.‘ (Tetschen-Bodenbacher Zeitung, Tetschen a. d. Elbe 19. 5. 1897, s. 5.)¹⁰⁸

V roce vydání Badeniho jazykových nařízení se v Podmoklech konala „Řemeslná, průmyslová a zemědělsko-lesnická regionální výstava“. Z pramenů se dozvídáme, že: *„V létě toho roku se proslýchalo, že po ukončení výstavy podniknut bude soustavný útok na český živel podmokelský. (...) Rok 1897 byl pro Řemeslnickou besedu a Čechy v Podmoklech vůbec nejtrudnější. ... Koncem října rozhazovány byly letáky, jimiž vyzývání byli Němci, aby ‚české agitátory‘ z Podmokel vypudili.“*¹⁰⁹

Okolnosti nakonec donutili Badeniho podat demisi, kterou císař František Josef I. v listopadu přijal. Na Badeniho post byl poté zvolen Paul Gautsch, který se pokusil situaci zklidnit zmírněním jazykových nařízení. Ani to ovšem nepomohlo.¹¹⁰

Vyhrocená situace na Děčínsku dostála svého cíle v prosinci. Spolkové prameny prakticky všech českých spolků reflektují prosincové události velmi podrobně. Tomuto faktu se nelze divit. Prosincový měsíc devadesátéhošedého roku 19. století hluboce zasáhl do života české menšiny. Pro český spolkový život znamenal útlum činnosti až do počátečních let 20. století. Ještě v zápisech ŘB k rokům 1898 a 1899 totiž můžeme číst: *„Truchlivé byly okolnosti, za kterých oslavovali jsme prvé čtvrtstoletí trvání spolku našeho. Nevzpamatovali jsme se ještě z rány předešlého roku utrpené. V roce tomto [1898] nevyvinula se nijaká zvláštní činnost. Stále ještě nezbavili jsme se tíhy hrůz r. 1897.“*¹¹¹

Charvát popsal prosincové události roku 1897 patrně na základě informací obsažených v pamětních knihách ŘB. Porovnáním těchto pramenů s dalšími spolkovými prameny, by se dal vývoj roku 1897 na Děčínsku shrnout následovně:

V průběhu období po dubnovém vydání jazykových nařízení se neustále hemžily útoky Němců na českou menšinu. Někteří členové českých spolků byli pranýřováni v novinách, zvláště pak členové BP. Situaci ale komplikovali i samotní Češi některými

---

108 Tamtéž, s. 27.

109 SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 6, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu.

110 Blíže viz: PÁNEK, J. - TŮMA, O., c. d.

111 Tamtéž.

aférami. V létě se mezi českou menšinou začala šířit informace, že se Němci chystají po ukončení regionální výstavy soustavně útočit na „*český živel podmokelský*“. Tomu se tak skutečně stalo. Na podzim Němci začali roznášet protičeské letáky.

Noc z 1. na 2. prosince předznamenala chystanou bouří rozbitými okny české matiční školy. Druhého prosincového večer pak protičeská bouře začala. Z pramenů se dozvídáme, že se nejprve v místě úpatí stoupavé Teplické ulice utvořil dav, který čítal asi tisícovku lidí. Ten poté pokračoval směrem nahoru po ulici ke knihkupectví, kde zničil výkladní skříň.

Poté se dav vandalů vydal ke Knyově hostinci, v němž zdevastoval místnosti pronajímané českými spolky. Odtud zástup německých fanatiků směřoval Pivovarskou ulicí k české matiční škole, kterou zdemoloval házením kamenů na zdi. Nakonec se útočníkům podařilo vypáčit dveře a rozbít přízemní okna, jenž se předtím snažili zabarikádovat čeští učitelé. Jeden z učitelů, který bydlel v přízemí školní budovy utrpěl při snaze zabránit výtržníkům vniknout do svého příbytku dokonce bodné zranění. Poté, co se útočníkům podařilo dostat se do budovy, začali demolovat různými způsoby i vnitřek školy. Nakonec útočníci strhli ceduli s nápisem názvu školy.

Pak se dav rozdělil na dvě části. První se přemístila zpět ke Knyově hostinci, druhá se odebrala k hostinci Čecha Remyho. Tam založili oheň, při němž byl hostinec poničen, v zápětí byl ale původci zapálení oheň uhašen, protože někdo patrně vypustil zprávu, že v sousední skladištní budově jsou uloženy hořlaviny.

Na třetí prosincový den bylo do Podmokel svoláno vojsko z Terezína. Prameny uvádějí, že čítalo 280 mužů a tábořilo v obci 14 dní. Šestého prosincového přijela do Podmokel rada zemského soudu z Litoměřic s komisí. Bylo odsouzeno několik chudých lidí, ale praví viníci prý nebyli dopadeni.

Tímto faktem prameny končí své záznamy o prosincových bouřích. Po nich nastalo pro podmokelsko-děčínskou českou menšinu zatím nejtěžší období. Prameny mluví o houfném vypovídání Čechů z bytů, dokonce o vyhazování českých rodiny na ulice. Jak polkové prameny, tak Charvát i Šubrt, uvádějí, že stát nabídl lidem postiženým ztrátou domova k ubytování staré vagony.

Rok 1897 zasadil české matiční škole tvrdou ránu. Počet žáků, kteří přišli do školy v září 1898 klesl oproti loňskému školnímu roku o polovinu. Bylo to dáno tím, že některé české rodiny v důsledku události z předchozího roku z Podmokel odešly. Někteří další čeští rodiče podlehli vyhrožování Němců a raději převáděli své potomky do škol německých.

Ze spolkových pramenů lze číst, že české spolky po vykázaní z pronajatých místností nemohly najít nové působiště a schůze spolků se tak odbyvaly nepravidelně, v soukromí či v malých hostincích. V důsledku obavy z podnícení k novým násilnostem ze strany německých nacionalistů se přestala konat veřejné akce českých spolků, jako byly koncerty, divadelní představení či plesy.

Do roku 1897 se schůze a různá shromáždění českých spolků konala především v již několikrát zmiňovaném Knyově hostinci. Kny hned 3. prosince „*po plenění velikými plakáty oznámil, že české spolky ze svého hostince vypověděl a v místnostech vyvěsil německo-český nápis, že nedovoluje se tam česky mluvit. Řem. Beseda stěží zachránila piano* (Pozn. pod čarou: *Piano ušlo jen tím zkáze, že výtžníci se domnívali, že jest německým majetkem. Když druhého dne byl zjedнан povoz a piano mělo býti odvezeno na nádraží, vypřáhli Němci koně... Němečtí koně nesmějí prý české piano vézt*). *S námahou podařilo se několika členům spolku dopravit piano na nádraží. Ve zmatku bylo však dodáno na jiné nádraží a také jinam bylo zavezeno než bylo určeno.*) *a knihovnu a zaslala je do Loun a do Mělníka, kdež zůstaly až do zakoupení domu Terezy r. 1900.*“¹¹²

ŘB se poté i přes zbídačený stav scházela v jiném hostinci, poté v také v místnostech poničené české matiční školy. BP nesla události roku 1897 patrně nejhůře: „*Členové Besedy byli denuncováni a pracováno proti nim i jinými tajnými cestami tak dlouho, až podařilo se je z Podmokel odstraniti. Lidé bezúhonní, jejichž jediným proviněním bylo, že jsou Češi, odcházeli jako oběti nesvědomitého, soustavného štvání.*“¹¹³

I přes všechny tyto ničivé události, nebo možná právě proto, však český spolkový život v podmokelsko-děčínské oblasti neskončil. Právě v tuto chvíli totiž česká spolková

---

¹¹² CHARVÁT, J. V., c. d., s. 18.

¹¹³ Tamtéž., s. 16.

činnost, ač značně utlumená, postrčila českou menšinu v této oblasti přejít od snění o zřízení spolkového domu a české veřejné školy k vykonávání důslednějších činů: „*Noc z 2. na 3. prosince 1897 byla do jisté míry svatobartolomějskou nocí českého živlu v Podmoklech. Ochromilo nás to na čas – ale též dobrou pro nás mělo to stránku. Poznali jsme, že je nutno postaviti se na vlastní nohy. Ten zisk přinesl nám prosinec r. 1897, že vyvolal v život český spolek pro stavění činžovních domů v Podmoklech, v Děčíně a okolí, že dávná tužba naše postaviti český dům spolkový oživila a že také několik našinců rozhodlo se postaviti v Podmoklech domy činžovní.*“¹¹⁴

1.6 Vývoj v letech 1898-1902

K vyřešení národnostních sporů byl v březnu 1898 povolán do čela rakouské vlády bývalý český místodržitel František Thun, ale ani jeho vláda nezlomila německou obstrukci a byla nucena řídit Předlitavsko pomocí císařských nařízení. Thun byl nakonec také odvolán a v českých zemích se mělo nadále úřadovat podle Stremayrových jazykových nařízeních. Ve skutečnosti se ale české vnitřní úřadování částečně udrželo. Zdánlivé německé vítězství ovšem negativně ovlivnilo celkovou politickou atmosféru v monarchii. „Úspěch“ německé strany ale vedl k tomu, že k obstrukci přikročili naopak Češi.¹¹⁵

Přioslavený národnostní boj koncem devadesátých let 19. století tedy obnovil v českých spolcích myšlenku vybudování vlastního spolkového domu, jenž by zároveň sloužil i českým rodinám, které po prosinci 1897 ztratily své domovy.

Ze spolkových pramenů BP a ŘB lze vyčíst, že myšlenka vlastního spolkového domu vždy upadala, nebo naopak sílila podle toho, v jaké situaci se spolky nacházely. Dále lze v besedních knihách nalézt zmínky o postupném shromažďování financí na stavbu domu. Za tímto účelem podmokelské besedy konaly společně například již zmiňované bazary. I přes tuto skutečnost ale besedy nečinily žádné další konkrétní skutky v tomto ohledu a podle informací v besedních pramenech se idea vlastní spolkové stavby jevila členům spolků spíše jako utopická.

¹¹⁴ SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 6, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu.

¹¹⁵ Blíže viz: PÁNEK, J. - TŮMA, O., c. d.

Bezvýchodná situace po prosincových bouřích v podobě nemožnosti pronajmout si stálou spolkovou místnost vzala za své nemožnosti uskutečnění této myšlenky. České spolky chtěly pomoci českým rodinám a jednotlivcům ze situace, do které se dostaly po roce 1897. Charvát k tomu uvádí: „*Nutnost zříditi české domy činžovní, aby vyhazovati české rodiny na ulici bylo zněmožněno, stala se tak naléhavou, že ihned přistoupeno bylo k činu. Tak vznikl Spolek pro postavení činžovních domů.*“¹¹⁶ Úmysl postavit spolkový dům byl tedy motivován i potřebou postarat se o Čechy, kteří přišli o své domovy.

První schůze „Českého stavebního družstva v Podmoklech“, jak se poté od roku 1906 spolek nazýval, na níž byly schváleny stanovy, se uskutečnila 12. července 1898. Prvním předsedou byl inženýr Antonín Kerhart.¹¹⁷

Po ustanovení spolku přistoupilo družstvo společně s ostatními českými spolky k uskutečnění dlouholetého snu. Hned v roce vzniku družstva byla ze spojených financí zakoupena stavební parcela v Podmoklech: „*Důležitý čin stal se v tomto roce skutkem. Spojenými silami zakoupeno bylo za 16. 000 K stavební místo pro Český dům v Podmoklech.*“¹¹⁸

V roce 1900 zakoupilo stavební družstvo dům v sousedství své stavební parcely. Ten byl zkoupen za účelem ubytování obyvatel postižených vykazováním z bytu po prosincových událostech. Kupní smlouvu na dům č. p. 242 v Podmoklech uzavřelo stavební družstvo 2. června roku 1900. Jak se dozvídáme od Charváta, bylo pro označení budovy používáno vyjádření „vila Tereza“. Charvát uvádí: „*Jméno má po paní Terezii Windrichové, choti bývalého majetníka. Jméno tak u Čechů i u Němců se vžilo, že od úmyslu dáti domu jiné, české jméno bylo upuštěno. Užívá se jména Spolkový dům Tereza.*“¹¹⁹ Jak se dále z pramenů dozvídáme, byla budova poměrně mladá a čítala 21 bytových jednotek. V roce zakoupení „Terezy“ obsadily české rodiny 8 bytů. Prameny pak uvádějí, že 7 bytů v „Tereze“ obsadili i němečtí nájemníci.

Poté stavební družstvo přistoupilo k práci na uskutečnění stavby spolkového domu: „*Prvé plány Besedního domu vypracoval p. Blecha z Karlína. Obec zamítla je*

¹¹⁶ CHARVÁT, J. V., c. d., s. 20.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 20.

¹¹⁸ SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 6, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu.

¹¹⁹ CHARVÁT, J. V., c. d., s. 20.

v listopadu 1899 bez konání stavení komise. Na podanou stížnost rozhodl okresní výbor děčínský, že nutno vykonati stavební komisi. Komise se konala, ale požadavky obce byly pro menšinu naprosto nepřijatelné. Nastala doba rekursů.¹²⁰ Stavba spolkového domu byla povolena až v roce 1901, ale nakonec nebyla uskutečněna z důvodu nedostatku finančních prostředků. Do postavení Národního domu v Podmoklech tedy působily české spolky ve vile „Tereza”. Oblast Podmokel, ve které se „Tereza” nacházela, byla v této době ještě poměrně nezastavěná. „Spolkový dům” se tak stal osamoceným místem působnosti české menšiny a českých spolků v centru Podmokel.

České stavební družstvo v roce svého vzniku ještě zakoupilo dvě stavební parcely v blízkosti české matiční školy. Ke konci roku 1899 začala stavba domu, do kterého se po dokončení nastěhovaly další české rodiny. Objektu se začalo říkat „Český dům”.¹²¹ V prádelně tohoto domu pak členové místní Tělocvičné jednoty Sokol Podmokly našli místo pro konání svých cvičení, neboť němečtí nacionalisté zničili v roce 1897 jednotě místnost i náradí. Zde pak jednota působila až do roku otevření Národního domu v roce 1906.¹²²

O tom, jaký byl stav české menšiny na Děčínsku, si lze udělat představu porovnáním následujících údajů. V roce 1900 měl podle současné literatury Děčín celkově 9 698 obyvatel, Podmokly 10 782. Charvát uvádí následující čísla: „*Podmokly vlastní 585 domů s 9 860 obyvateli; celá obec 672 domů a 19 782 obyvatel. K českému jazyku obcovacímu přihlásilo se v Podmoklech samých 797, v celé obci 806 osob.*”¹²³ Šubrt pak v roce 1907 provedl porovnání úředního a soukromého sčítání z téhož roku. Z porovnávací tabulky se dozvídáme, že dle úředně nasbíraných informací z roku 1900 se k německé obcovací řeči přihlásilo 8 197 osob, k české 153 osob. V Podmoklech k německé obcovací řeči příslušelo podle úředních údajů 8 241 osob, k české osob 797. Údaje ze soukromého sčítání z téhož roku uvádějí, že v Děčíně čítala česká menšina ve skutečnosti 875 Čechů a Podmokly 1 800.¹²⁴ Údaje uvedené v dobovém spolkovém pramenu svědčí pro informace nasbírané ze soukromého sčítání: „*Sčítání lidu posledního dne v roce provedené poskytlo zase odpůrcům našim příležitost k národní*

---

120 Tamtéž, s. 22.

121 Tamtéž, s. 21.

122 SOKA Děčín, Inventář místních organizací a sdružení v okrese Děčín, s. 17.

123 CHARVÁT, J. V., c. d., s. 12.

124 ŠUBRT, J., c. d., s. 438.

*práci. Sta a sta lidí našich – z nichž mnozí slova německého neznají – předěláno bylo na Němce. Něco přes 800 našlo se těch, kteří překonali všechny nástrahy a prosadili, že jazyk jejich obcovací řádně byl zapsán. Zbývajících 1200 Čechů v Podmoklech pohltil moloch germánský – prozatím ovšem jenom na papíře.*¹²⁵

Oproti Děčínu, kde česká menšina po splynutí BD s podmokelskou ŘB patrně již v místě svého domova nevyvíjela žádnou větší spolkovou činnost a děčínští Češi se spíše stávaly členy spolků podmokelských, se český spolkový život v Podmoklech dostal do období rozkvětu. Díky sdílení společných prostor konaly spolky své zábavní a slavnostní události ještě více společně, než v předešlých letech.

Společně se také podílely na zařizování spolkových místností v „Tereze”: *„Život spolkový poněkud se zdvihl. ... Spolek pro postavení činžovních domů zakoupil dům Tereza zvaný. V domě tomto najaly české spolky tři přízemní místnosti. ... Do místností opatřen byl společně s druhými spolky českými nábytek a náradí, k částečné úhradě nákladu sloužil výtěžek slavnosti. ... Někteří členové spolku účastnili se tábora lidu na úpatí Řípu. ... Knihovna z Mělníka a piano z Loun byly přivezeny [kam byly odvezeny po protičeské bouři z roku 1897].*¹²⁶ Do nového století tak vkročily české spolky na Děčínsku s nadějí na svítání na lepší časy.

OBDOBÍ PŮSOBNÍ JANA VLADIMÍRA CHARVÁTA (1902- 1906)

Rok 1870 byl rokem, kdy nejstarší český besední spolek v Podmoklech požádal o povolení činnosti. V témže roce se narodil i Jan Vladimír Charvát.¹²⁷ Dvaatřicetiletý učitel, původem z Pelhřimova, byl ÚMŠ poslán do Podmokel, aby zde pomohl české menšině zřídit českou veřejnou školu. Byl jí vybrán pro své výrazné osvětové schopnosti, které uplatnil již dříve na matiční škole ve Vítkovicích a Manětíně u Přehorova.¹²⁸ Dokládá to i zápis v pamětní knize ŘB: *„Předtím byl správcem vinohradské školy matiční v Přehorově, kterou přivedl k nemalému rozkvětu. Roku 1902*

¹²⁵ SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 6, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ K Charvátově životu podrobněji viz: SLAVÍČEK, A., *Jan Vladimír Charvát (1870-1906)*, in: *Děčínské vlastivědné zprávy*, ročník VIII., číslo 1, 1998, s. 16-20.

¹²⁸ SLAVÍČEK, A., c. d., s. 17.

byl poslán k nám, by jsa řídícím učitelem mateřské školy, prováděl také úpravy ve škole.“

129

Charvát přišel do situace, kdy se již česká děčínsko-podmokelská menšina pomalu vzpamatovávala z hrůzných událostí roku 1897 a začala zakládat i spolky nové. Tak vznikla v roce 1900 například „Odbočka československých železničních zřízenců“. Po Charvátově příchodu pak vznikly v Podmoklech další dva české spolky, „Český klub cyklisticko-turistický“ (1902) a „Ženský odbor Národní Jednoty Severočeské“ (1903).

I z pamětních knih spolkových se dozvídáme, že se spolkům začalo po Charvátově příchodu dařit lépe: *„Život spolkový začal se poněkud zdvihati. Zřízen byl zábavní odbor, který uspořádal několik divadelních představení a zábav.“*¹³⁰ Nicméně nacionální ovzduší zůstávalo nadále napjaté a české spolkové činnosti nepřálo: *„Projektovaný výlet dítek mateřské školy byl na nátlak našich sousedů Němců c. k. okresním hejtmánstvím zakázán, ačkoliv vše již v blízkém lese u Schönbornu připraveno bylo. ... Dne 6. července na oslavu Mistra Jana Husa osvětlena byla okna čínžovního domu ‚Terezy‘. Zato však skorem všechna byla od Němců¹³¹ vytlučena.“*¹³²

1.7 Charvát a spolkový život české menšiny na Děčínsku

Charvátův boj o zřízení české veřejné školy v Podmoklech nebyl jeho jediným úkolem. Svými činy chtěl rovněž přispět k oživení a opětovnému rozvoji českého spolkového života na Děčínsku po útlumu, který přišel na konci devadesátých let 19. století. Z vyjádření Jana Klecandy¹³³ se dozvídáme, že takovéto snahy měl i v předchozích místech svého působení: *„Kamkoli přišel... do Vítkovic, do Přehořova, do Podmokel – nikde nespokojil se prací ve škole, ač konal zde víc, než se od ‚normálního‘ učitele žádá. Staral se nejen o děti, ale i o stránku hmotnou. Mladý, svobodný člověk a měl tolik pochopení pro všechny životní vztahy lidí nepatrných. ... Tu*
129 SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 6, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu.

130 Tamtéž.

131 V pamětních knihách ŘB je označení pro německou národnost často psáno s malým počátečním písmenem.

132 SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 6, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu.

133 Jan Klecanda (1850-1920) byl pedagog, novinář a spisovatel. Po pěti letech vyučování v Praze se z národního nadšení přihlásil do služeb Ústřední matice školské a v létě roku 1883 přijel do Teplic s úkolem založit zde první českou školu. Blíže viz: Regionální knihovna Teplice [online], [vid. 13. 4. 2013], dostupné z: <http://www.knihovna-teplice.cz/index.php?scname=osobnosti&stranka=30&letter=K&person=>.

pomáhal organisovati dělníky za příčinou zabezpečení v nemoci a stáří, zakládal knihovnu a čítárnu, pěvecké spolky a tělocvičné jednoty, tam zas organisoval sedláky k účinné a vzájemné ‚svépomoci‘, zařizuje ‚Raifeisenky‘, různá družstva atd.“¹³⁴

Nelze se tedy divit, že se Charvát hned v roce svého příchodu do Podmokel stal nejprve předsedou Českého stavebního družstva a posléze i předsedou ŘB. Ostatní české spolky ho pak přijaly za čestného člena. Jinak tomu bylo ovšem v případě BP. S nejstarším českým podmokelským spolkem, ve kterém působily majetnější vrstvy podmokelských Čechů, se Charvát dostával do konfliktu. Jak již bylo podotknuto, české podmokelsko-děčínské obyvatelstvo bylo ve své většině dělnické. Čeští dělníci byli vystavováni současně dvěma obtížím – chudobě a útokům německých šovinistů. V ovzduší napjatého nacionalismu byli čeští dělníci první propouštěni z práce a jejich početné rodiny bydlely obvykle ve zdravotně závadných bytech. Charvát se zprvu domníval, že vzdělaní a majetní členové BP musí být velkým přínosem pro českou menšinu, ale zkušenější menšinoví pracovníci mu tyto iluze vymlouvali. Národní činnost členů BP podléhala strachu ze ztráty sociálního postavení. Charvát tak na adresu členů BP v roce 1905 prohlásil: *„Říkáte, že jste Češi, ale nejednáte jako Češi.“*¹³⁵

1.8 Pokus o zřízení české veřejné školy v letech 1904-1906

Do příchodu Charváta čítala česká matiční škola po roce 1897 okolo osmdesáti žáků.¹³⁶ V prvním roce Charvátova působení v letech 1902/1903 stoupl počet žáků na 123, v roce 1904/1905 na 143.¹³⁷

Bylo to pravděpodobně dáno Charvátovým usilovným přesvědčováním zastrašených či neuvědomělých Čechů v Podmoklech, aby své děti neposílali do německých škol a umožnili jim výuku českého jazyka: *„Prvou snahou každé menšiny musí býti zabezpečení budoucnosti. Menšina bez budoucnosti nemá pro národ náš významu. A budoucnost menšiny spočívá v české škole. Menšina, nemající školy své, propadá a propadne neodvratné zkáze.“*¹³⁸

---

¹³⁴ KLECANDA, J., *Jan Vladimír Charvát*, in: CHARVÁT, J. V., c. d., s. 35-36.

¹³⁵ SLAVÍČEK, A., c. d., s. 18.

¹³⁶ ŠUBRT, J., c. d., s. 440.

¹³⁷ Tamtéž, s. 440.

¹³⁸ CHARVÁT, J. V., c. d., s. 8.

Skutečnost vzrůstajícího počtu žactva matiční školy se pak stala argumentem pro opětovné podání žádosti o zřízení české veřejné školy, jejíž náklady měla nést obec. Jediným českým spolkem, který byl proti podání žádosti, byla opět BP. O postupu v záležitosti zřízení české veřejné školy bylo již psáno v části o prvních pokusech zřídit školu v osmdesátých letech 19. století. Tehdy pokusy ztroskotaly na zamítavé argumentaci německých úředníků, vycházejících ze zkreslených dat o sčítání obyvatel.

Nová žádost byla podána v květnu 1904. Charvát uvádí, že ji podepsalo 80 českých otců „*téměř vesměs lidí neodvislých, od nichž dalo se čekat, že případnému nátlaku odolají.*”¹³⁹ Německé úřady na tuto skutečnost reagovaly o rok později přeložením velkého počtu českých železničních pracovníků na jiné působiště: „*Rokem tímto [1905] utrpěla Řemeslnická beseda a menšina vůbec velkých ztrát hromadným přesazováním českých železničních zřízenců a úředníků na nátlak městské rady a německé národní rady, takže přesazeno bylo během 1 roku asi 100 českých rodin, což hlavně pocítěno bylo v otázce školní a spolkové. Přesazováním tímto mělo býti zmenožněno zvěřejnění školy matiční a též i zrušení Národního domu totiž stavby.*”¹⁴⁰ Tato skutečnost měla dopad i na český spolkový život: „*Spolky české pořádají pravidlem zábavy společně. Loni byla činnosti všech spolků chuda. ... Odbor [NJS] účastnil se dle možnosti všech podniků české menšiny podmokelské.*”¹⁴¹ Dalším projevem odchodu značného počtu Čechů byl v neposlední řadě také úbytek počtu žáků navštěvujících matiční školu. Z počtu 143 žáků, kteří navštěvovali matiční školu ve školním roce 1904/1905, přišlo do nového školního roku o rok později 131.¹⁴²

Hromadné přeložení českých podmokelských pracovníků na jiná místa působiště znamenalo v záležitosti zařizování české školy vydržované městem úbytek žadatelů. Přesto se však rodiče českých dětí, kteří v Podmoklech zůstali, dostavili v prosinci roku 1905 k výsledku. Německé obyvatelstvo reagovalo na opětovnou žádost o zřízení české školy následovně: „*Nastalo obvyklé pronásledování. Majetníci domů vyzváni byli zvláštními přípisy, aby své české nájemníky přiměli k odvolání žádosti. Také zaměstnavatelé, pokud byli Němci, nutili své dělníky k zradě na vlastní krvi. ... A byl*

139 CHARVÁT, J. V., s. 25.

140 SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 6, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu.

141 SOKA Děčín, fond Národní jednota severočeská – místní odbor Podmokly, inv. č. 7, Hospodářské věci (1900-1922) - Zpráva o činnosti za rok 1905.

142 ŠUBRT, J., c. d., s. 440.

*člověk z českých rodičů zvolený, ... který hrozbou propuštěním z práce donutil dva české oráče, v hraběcím dvoře zaměstnané, že žádost odvolali. Ostatní odolali všem hrozbám a nátlaku a vytrvali.*¹⁴³

Šetření v záležitosti schválení žádosti bylo poté neustále odkládáno, až nakonec uplynula lhůta daná pro vyřízení žádosti. Zástupci české menšiny na Děčínsku tak požádali o její prodloužení: „*Při posledním šetření žádali zástupci obce, aby jim dána byla třínedělní lhůta k sestavení odpovědi na důvody zástupce českých rodičů, p. Dra. Přemysla Šámala z Prahy. Lhůta jim povolena a té zneužito bylo opětně k novému úkladu na pevnost českých lidí. V lednu 1906, uprostřed zimy, kdy o byty nouze, dostala řada žadatelů soudní výpovědi z bytů.*”¹⁴⁴ Snaha o zřízení české školy veřejné v Podmoklech v těchto letech nebyla opět neúspěšná. Českou podmokelskou školu tak musel i nadále provozovat místní odbor ÚMŠ.

1.9 Naplnění české spolkové tužby: otevření Národního domu v Podmoklech

V pramenných materiálech spolkových lze vysledovat vývoj myšlenky zřídit pro české spolky v Podmoklech vlastní spolkový dům. Dokládá to i zápis z pamětní knihy ŘB: „*Před mnohým již roky ujala se v podmokelské menšině české myšlenka zřídit spolkový dům. V zápisech obou nejstarších spolků podmokelských. ‚Besedy‘ a ‚Řemeslnické besedy‘ často vyskytující se zmínky v této věci.*”¹⁴⁵

Zesílení národnostní nevraživosti koncem devadesátých let dalo myšlence vybudovat český spolkový dům ráz nezbytnosti. Jak již bylo popsáno v části o vývoji v letech 1898-1902, stavba spolkového domu tehdy ztroskotala na nedostatku financí. V důsledku toho nakonec lhůta pro schválení žádosti o započetí stavby spolkového domu z roku 1901 vypršela a české spolky musely podat žádost novou. Ta byla podána v roce 1903, ale opět narazila na zamítavé stanovisko obce. České spolky se však již svého snu o spolkovém domě nechtěly za žádnou cenu vzdát: „*Plány byly obcí zamítnuty. Rekurs by věc se neprotahovala podán nebyl. Vypracovány byly proto českým zdejším odborníkem nové plány, v nichž požadavkům obce bylo již vyhověno.*”¹⁴⁶

---

143 Charvát., c. d., s. 25.

144 Tamtéž, s. 25.

145 SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 6, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu.

146 Tamtéž.

Základní kámen budovy položil tajně Charvát se svou rodinou. Dozvídáme se o tom v Klecandově vyjádření: *„O povaze Charvatově zajisté výmluvně svedčí následující detail, jenž není snad znám nikomu, než jeho rodině, od níž jsem ho po smrti jeho zvěděl. On sám se tím nikdy nepochlubil. Když koupen byl pozemek pro ‚český dům‘ a počalo se na staveništi pracovati, vyšel Charvat v noci se svou chotí a dítětem a šli – položit ‚základní kámen‘.“*¹⁴⁷

Stavební plány byly schváleny v květnu roku 1905 a v červenci se začalo stavět. Stavba byla dokončena o deset měsíců později. Dlouholetá snaha českých spolků zřídit si pro své účely vlastní dům, konečně došla svého cíle.

1.10 Protičeská bouře v Podmoklech v roce 1906

Kolaudační komise v květnu 1906 neshledala žádné technické ani zdravotní závady. Dům byl zkolaudován jako „Národní dům v Podmoklech“ a slavnostní otevření bylo naplánováno na červen. Uvedení Národního domu do života vyvolalo v německých nacionalistech vlnu nevole, která propukla v novou protičeskou bouři. V pamětní knize ŘB se k tomuto píše: *„Počátek protičeských demonstrací učinily německé časopisy. Za těmi následovaly německé spolky. Německý dělnický spolek svolal schůzi s programem: ‚Vpád Čechů do Podmoklech o letnicích‘. Psáno o tisících a tisících Čechů, kteří prý přijedou do Podmokel provokovat. Schůze se účastnila i obecní reprezentace ... Posl. Schreiter prohlásil mezi jinými, že ‚Čechové opustí Podmokly s krvavými hlavami.‘ Nordböhm. Volks-zeitung otiskl tuto hrozbu proloženým písmem. Hned po schůzi bylo před Národním domem demonstrováno a druhého dne pak před českou školou. Nordböhm. Volks-zeitung svolávala všechny německy smýšlející z daleka a široka do Podmokel, aby vpád Čechů náležitě odrazili. Tisícové a tisícové (tak doslovně bylo psáno) měly čekati na pražské výletníky před nádražím.“*¹⁴⁸

Dále se z pramenů dozvídáme, že v noci před naplánovaným otevřením přijel do Podmokel český poslanec Krejčík, který byl českými spolky na tuto událost pozván. Házením kamení na kočár, ve kterém se poslanec dopravoval od podmokelského nádraží k Národnímu domu, začali němečtí nacionalisté své protičeské akce. Na druhý den si němečtí útočníci naplánovali přepadení vnitrozemských Čechů, kteří měli

147 KLECANDA, J., c. d., s. 36.

148 SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 6, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu.

naplánovaný výlet do Podmokel a Českosaského Švýcarska. Pamětní kniha ŘB popisuje další vývoj bouře následovně: „Málokdo z českých výletníků odvážil se následkem toho do města, velká většina ujížděla saskou drahou i parníky dál. Výtržníci pouštěli se do jednotlivců, kteří mluvili česky. Stlučeno bylo jich několik. Mezi jinými i sociální demokrat p. Němec, který pronásledován byl ulicemi a když v jistém domě hledal útulek, vyvečen byl ven a stlučen. Policie vyrvala jej z rukou zběsilců a odvedla na nádraží, odkudž byl v noci odvezen pryč. Stlučení byli i karlovarští sociální demokrati, které zástup mylně považoval za Čechy. Také dámy, které měly na kloboukách pestré stuhy, byly insultovány. Výtržníci se domnívali, že jsou to barvy slovanské. Před Národním domem bylo celý den demonstrováno. V noci pak zástup výrostků přitáhl k zadní části Národního domu; byl rozeznán četnickou hlídkou. Druhý den se výtržnosti opakovaly. Klidní chodci přepadáni byli na ulicích a vyhrožováno jim: ‚Čeští psi, dnes vám hlavy rozmlátíme!‘ V pondělí večer dotíraly zástupy výrostků přímo na Terezu a Národní dům a docházelo chvílemi k prudkým výjevům. V 9 hod. večer postavilo se četnictvo s nasazenými bodáky před Terezu, bylo však na žádost davu opět odvoláno.“¹⁴⁹

Protičeské bouře spojené s otevřením Národního domu v Podmoklech nebyly jedinou ranou, kterou byl český spolkový život ochromen. V říjnu téhož roku totiž podlehl Charvát dlouhodobé nemoci. České spolky se společně zúčastnily jeho pohřbu: „Pohřeb řídícího učitele p. J. V. Charváta a vůdce zdejší české menšiny konaný dne 8. října byl okázalým projevem upřímné lásky a vděčnosti k zvěčnělému. Zástupci předních našich jednot národních, učitelé matičních škol ze všech stran našeho severu dostavili se, aby s menšinou podmokelskou doprovodili na poslední cestě bojovníka a pracovníka stejně neohroženého jak neunavného, vzorného vychovatele a učitele muže poctivce. Jisto jest, že průvodu tak okázalého a důstojného Podmokly ještě neviděly a jsme přesvědčeni, že vynutil si úctu i u všech slušných Němců. Pohřební průvod byl zahájen školními dítkami, jež nesly spoustu květinových darů, po školní mládeži následovaly hromadně české zdejší spolky rovněž s množstvím věnců a palem. Před vozem pohřebním neslo děvče na polštáři trnovou korunu – v tomto případě pravdě odpovídající – s nápisem: Uštvanému – štvání. ... Průvod šel od matiční školy městem kolem Národního domu, posledního to díla zemřelého a trvalého jeho pomníku, dále ke

---

149 Tamtéž.

hřbitovu rozběleskému. Po vykonaných obřadech u vchodu hřbitova byla rakev odnesena výborem Řemeslnické besedy. ... Nad otevřeným hrobem slovy nehledanými ale dojemnými se zvěčnělým rozloučil se kněz, po němž v zastoupení Ústřední Matice školské skvostnou řeč proslovil spisovatel V. Štěch. ... Další řeči prosloveny zástupcem přítomného učitelstva, pak jednatelem ústředního výboru Nár. jednoty severočeské, redaktorem a spisovatelem p. Klecandou a tajemníkem čes. Stavebního družstva. ... Za odbory N. J. S. Č. na Král. Vinohradech, jimž menšina naše svěřena pod ochranu, se zúčastnil pohřbu její jednatel. ... Věnce tyto věnovaly: ‚Vzornému národnímu pracovníku‘ - Beseda zde (pozn. myšleno BP), ... ‚Spolubudovateli Národního domu a nenahraditelnému předsedovi‘ - České zdejší stavební družstvo, ... ‚Menšinovému pracovníku‘ – Sokol zde, ... ‚Uštvanému - štvaní‘ – Řemeslnická beseda.’¹⁵⁰

Z uvedeného popisu nacionálního vývoje na Děčínsku v období let 1850-1906 vyplývá, že de facto každá spolková snaha české menšiny v rámci národně-obranné činnosti narážela na obstrukce ze strany německých úředníků. Úsilí české menšiny a spolků o zřízení školy či snahy vybudovat v Podmoklech spolkový dům byly neustále ztěžovány prodlužováním řízení v těchto záležitostech. Ani Charvátův pohřeb, stejně jako například jubilejní oslavy českých spolků, se neobešel bez snahy znesnadnit jeho uskutečnění ze strany německých úředníků: *„Jest zvykem vzdělaných lidí, že vzdají a zachovávají úctu i mrtvému protivníku. Podmokelská radnice ve své nenávisti nedovedla se ani tak opanovati, aby nebyla vystoupila nepřátelsky proti řídícímu učiteli české matiční školy i po jeho smrti. Bezprostředně před konáním pohřbu doručen byl vdově po řídícím učiteli zákaz obecního úřadu, dle něhož pohřební průvod nesmí se ubíratí kolem Národního domu, protože prý v tom obce spatřuje provokaci německého obyvatelstva. Hned po doručení odebrali se zástupcové menšiny s tajemníkem a jednatelem Národní jednoty Severočeské (pozn. místního odboru Podmokly) k okresnímu hejtmanství, ... Konečně po velkých nesnázích a zakročení u obecního okresního hejtmána tak i ze strany zástupců menšiny, docíleno bylo, že průvod mohl se ubíratí kolem Národního domu, aniž by byla zavdána nejmenší příčina k nějakým demonstracím, kterýchž se okresní hejtman a radnice podmokelská tak obávali.“*¹⁵¹

---

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Tamtéž.

SPOLKOVÝ ŽIVOT V LETECH 1907-1914

Národnostní otázka v Čechách zůstávala i ve 20. století jedním z nejvýraznějších problémů rakouského státu.¹⁵² V srpnu 1913 rozpustily tzv. anenské patenty český zemský sněm a jeho zemský výbor nahradily zemskou správní komisí v čele s místodržitelem. Ačkoli v důsledku neúspěšného úsilí o prosazení federalizace ztrácela rakouská monarchie náklonnost českého národa, jeho oficiální českou politiku to ani tak prozatím k myšlence nezávislého českého státu nepřivedlo. Před vypuknutím války disponovala česká společnost téměř úplnou strukturou moderní kapitalistické společnosti s vysoce rozvinutou strukturou politických stran, spolků a společenských organizací. Češi byli na konci života rakouského státu de facto v postavení státního národa bez vlastního státu.¹⁵³

Koncem roku 1906 začala nová éra spolkového života na Děčínsku. Jak se dozvídáme ze zápisu pamětní knihy ŘB, po Charvátově smrti převzaly ochranu nad podmokelskými Čechy místní odbory NJS v Královských Vinohradech a zavázaly se k jejich finanční podpoře. Situace, v jaké místní odbory NJS na Královských Vinohradech převzaly ochranu nad českou podmokelskou menšinou v roce 1906, byla následující: „*Místním odborům N. J. Severočeské na Král. Vinohradech přikázána byla před rokem v ochranu česká menšina podmokelská. Z vyličeného zde podání a dle našeho poznatku je to menšina zdatná, která ve svornosti a spojenými silami vykonala úctyhodné dílo, jež by všem menšinám českým mělo býti zářivým vzorem. ... Aby pak děti Čechů podmokelských se v německých školách neponěmčovaly, vydržuje jim Ústřední Matice Školská trojtřídní školu, do které dochází nyní 136 dětí. ... Oba činžovní domy se družstvu zcela dobře vyplácejí a také po všechnu dobu (s výjimkou jednoho roku) dostávali podílníci dividendu. Hůře je s Národním domem. Na tom vážne mnoho dluhů a ježto Němci přes celý rok odpírali mu hostinskou koncesi, byl mnoho poškozen. Proto byly místní odbory na Král. Vinohradech nuceny opatřiti družstvu stavebnímu v Podmoklech K 10.000 a poněvadž tak velkého obnosu neměly, musely se obnos ten pro Podmokly vypůjčiti. Tím na sebe uvalily velkou starost, ale doufají, že za pomoci svého členstva a svých příznivců povinností svým dostojí.*“¹⁵⁴

¹⁵² Blíže viz: KŘEN, J., c. d.

¹⁵³ Blíže viz: PÁNEK, J., - TŮMA, O., a kolektiv, c. d.

¹⁵⁴ Doslov výborů místních odborů NJS na Královských Vinohradech, in: CHARVÁT, J. V., c. d., s. 38.

Dále z textu můžeme vyčíst, že Charvátovu úlohu v ohledu posilování českého spolkového života v Podmoklech, v podstatě převzaly rovněž místní odbory NJS na Královských Vinohradech: *„Mimo to jest se jim starati o vánoční nadílku chudým dětem podmokelské české školy. ... Národní dům by také potřeboval slušné jeviště, aby provozováním českých vlasteneckých her uvědomělost Čechů podmokelských a Čechů z celého okolí byla udržována a sílena. I tu slíbily místní odbory N. J. Severočeské podporu. Také na důstojný pomník zesnulému J. V. Charvatovi přispěti míní. Mnoho vážných úkolů nás v Podmoklech čeká. Proto vznášíme k veřejnosti vinohradské snažnou prosbu: Členové a příznivci naši neopouštějte nás a získávejte pro nás nových členů a nových příznivců!“*¹⁵⁵

V roce 1907 pak místní odbory NJS na Královských Vinohradech vydaly Charvátův spis *V boji za právo národa: Pamětní list podmokelských Čechů*, který sepsal před svou smrtí v roce 1906. České spolky si vzaly k srdci Charvátova slova, otištěná v tomto díle: *„Menšiny naše nezničí útisk odpůrců. Také příslovečná nesvornost naše nepřináší nám záhuby. Hlavní nepřítel náš je demoralisace vlastních řad. Pronásledováni často dobré prokazuje nám služby. Měkké železo ohněm hnětením v ocel se mění. Menšiny, které neprošly ohněm pronásledování, nejsnadněji propadají demoralisaci. Taková je již naše povaha. A konečně je dějinným zákonem: Tlak budí protitlak. Nejlepšími menšinami jsou ty, které prodělaly nejtrpčí zkoušky. V boji proti jednotlivci, ale celek získává. Mnohým menšinám jen nezřízený útisk pomohl na nohy. Štvanicemi často docílili odpůrci naši opak toho, co zamýšleli. Každá menšina života schopná snese útisk a vyjde z něho mravně posílená, třeba i slabší jednotlivce ztratila. Demoralisaci ve vlastních řadách nesnese žádná. Český člověk, který zanechá v řady naše demoralisaci, více nás poškodí, než nejzapřísáhlejší a nejbezohlednější nepřítel. Každý člověk dobré vůle je v menšinách vítaným a najde jistě příležitost, aby se uplatnil. Běda však menšině, v níž nabytí vlivu člověk, který významu boje našeho nechápe a jehož celá práce je vlastenecké žvanění bez skutků!“*¹⁵⁶

---

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 38.

¹⁵⁶ CHARVÁT, J. V., c. d., s. 9.

1.11 Protičeské bouře roku 1908

Ztráta výrazné osobnosti v podobě Charváta, skutečnost otevření Národního domu a opakující se protičeské štvánice v roce 1906, semknuly české spolky opět více dohromady. Národní dům, kde se soustředila činnost českých spolků, se poté stal významným kulturním a spolkovým přínosem pro českou menšinu.

V zápisu pamětní knihy ŘB k roku 1907 pak čteme, že: „*Sloučeny byly všechny spolkové knihovny v jednu tzv. všespolkovou. Za tímto účelem utvořeno bylo sdružení všespolkové, které má na starosti hlavně dbáti o pořádek, knihovnu a jeviště. V sdružení tomto jest každý spolek zastoupen dvěma delegáty. Spolkové naše stanovy upraveny byly tak, aby na základě jich bylo možno žádati o veřejnou koncesi hostinskou pro Národní dům.*“¹⁵⁷

Radikální zesílení česko-německých vztahů na podzim roku 1908 dalo podnět k propuknutí nových protičeských bouří, které probíhaly v celých Čechách.¹⁵⁸ I na Děčínsku proběhl na podzim téhož roku protičeský útok, jemuž byla záminkou úspěšná koncese hostinské živnosti Národního domu: „*Podotknouti musíme k říjnovým protičeským demonstracím, kdy na sta spitých, místními časopisy poštvaných mladíků, kteří za vedení německo radikálních předáků po celých 8 dní a hlavně dne 21., 27. a 28. října v Národním domě, v matiční škole a i u několika usedlých Čechů okna vytloukali. Při bouřích těchto jako obvykle ohrožován byl nejen majetek ale i život českých příslušníků, aniž by se strany úřadů a policie o bezpečnost postaráno bylo. Bouře se uklidnily ale zášť a zloba našich sousedů bují dále, neboť soustavně pracují na vyhubení české menšiny a žádné ani té nenečestnější zbraně se nešítí. Vůči všemu nepřátelství můžeme s potěšením však konstatovati, že do zdecimovaných řad našich přistupují noví, s námi stejně smýšlející nadšení pracovníci.*“¹⁵⁹ Ze spolkových pramenů se dozvídáme, jak pokračoval spolkový život v tomto roce. ŘB pořádala jubilejní pětatřicáté trvání spolku, které se opět zúčastnili i zástupci ostatních českých spolků. Dále se dozvídáme, že „*mimo toho pořádány byly 2 divadelní představení a 3 taneční zábavy vždy s dobrým úspěchem.*“¹⁶⁰

157 SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 6, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu.

158 Bližší viz: URBAN, O., *Česká společnost 1848-1918*, Praha: Svoboda, 1982.

159 SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 6, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu.

160 Tamtéž.

1.12 Česká veřejná škola v Podmoklech a spolkový život do roku 1914

Řízení ve věci zřízení české veřejné školy bylo obstrukcemi v letech 1905-1909 záměrně zdržováno. V této době se výrazně angažovaly oba podmokelské odbory NJS, které se všemožnými prostředky snažily zvýšit počet žáků matiční školy a posléze veřejné školy. Dokládají to zprávy z činnosti místního odboru: „*Ženský odbor NJS se horlivě účastnil akce, jež o prázdninách ve prospěch zápisu rozvinuta byla a agitoval svými členkami účinně pro zápis českých dětí do Matiční školy.*“¹⁶¹ Po dlouhém šetření nakonec zemská školní rada v březnu 1909 svolila ke zřízení české veřejné jednotřídní školy v Podmoklech.

Místní odbory NJS a ÚMŠ se i nadále snažily zvyšovat počet žáků české podmokelské školy: „*Velká agitace do matiční a veřejné školy v Podmoklech. ... Odbor zahájil agitaci pro zápis do české školy tak že mnoho dětí školních přičiněním odboru navštěvovalo českou školu.*“¹⁶² Snahy místních odborů NJS byly úspěšné, jak dokládají údaje ze Šubrtovy tabulky: ve školním roce 1905/1906 navštěvovalo matiční školu 131 žáků, v roce 1908/1909 čítala škola již 170 žáků.¹⁶³

Ostatní české spolky dále pokračovaly v pořádání společných akcí a snažily se získávat do svých řad nové členy: „*V tomto roce [1909], abychom plně dosáhnouti mohli náš cíl, byl výbor nucen zahájit akci směřující ku získání stálých příznivců, kteří by nás nejen mravně ale i hmotně podporovali. Na provolání, jež byly rozeslány ponejvíce na české městské rady a živnostensko-řemeslnické besedy přihlásilo se 74 příznivců. ... 8. prosince na oslavu 25. ti letého členství pana Podlahy v Řemeslnické Besedě uspořádán byl přátelský večírek.*“¹⁶⁴ V této době se česká spolková rodina na Děčínsku rozrostla o další odbor celonárodní organizace. V roce 1909 byla v Podmoklech založena „Jednota zřízenců českých drah – odbočka Podmokly“, která měla charakter odborové organizace.¹⁶⁵

161 Soka Děčín, fond Národní jednota severočeská – místní odbor Podmokly, inv. č. 5, Zprávy z činnosti (1896-1913), Zpráva z činnosti za rok 1909.

162 Tamtéž, Zpráva z činnosti za rok 1911.

163 ŠUBRT, J., c. d., s. 440.

164 SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 6, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu.

165 SOKA Děčín, Inventář místních organizací a sdružení v okrese Děčín, s. 10. Významnější období působení tohoto spolku spadá až do období po roce 1918, kdy spolek začal působit jako odborová organizace v rámci Jednoty zaměstnanců československých drah.

Při posledním sčítání lidu v rámci rakouské monarchie v roce 1910 bylo v Podmoklech sečteno celkem 13 412 obyvatel, z nichž se k české obcovací řeči přihlásilo 608 osob. Česká menšina v Děčíně patrně neustále slábla, neboť z celkového počtu 10 640 obyvatel se k české obcovací řeči přihlásilo již jen 61 osob.¹⁶⁶ Český spolkový život v Podmoklech probíhal do roku 1914 ve stejném rytmu, tj. konání různých akcí za neustálé snahy ze strany německých úředníků tyto akce různými způsoby ztěžovat: „V roce tomto [1910] konáno bylo 12 řádných, 2 mimořádné schůze a 1 k vyzvání Českého družstva stavebního za účelem porady. ... Většina výborových schůzí věnována byla ku projednávání bezokladných záležitostí spolkových a sporu proti místnímu obecnímu představenstvu pro zákaz vyvěšení firmy na Národním domě s českým zněním ‚Hotel Národní Dům‘. Záležitost tato bohužel jediné z té příčiny, že se jedná o stranu českou, příslušnými nadřízenými úřady samosprávnými i politickými protahuje se a úmyslně jen proto, aby byla do nekonečna oddálena. Není ani možno do podrobnosti vyličit všechny kroky, jež ve směru tomto bezúčelně podniknuty byly a jaké svévolnosti a nezákonnosti na české menšině páčány jsou.“¹⁶⁷

Rovněž místní odbor ÚMŠ a NJS pořádaly různé akce, kterých se z pravidla účastnily i ostatní české spolky: „Dámský společně s mužským odborem sprostředkovaly návštěvu odborů Vinohradských menšině Podmokelské a obstaral vzácným návštěvníkům soukromé noclehy v rodinách. Podnikl ve prospěch vánoční nadílky dítkám zdejší školy rozsáhlou sbírku, jež vynesla 250 korun. Přispívá na udržování Národního domu ročním nájmem 79 K. 40 h.“,¹⁶⁸ nebo: „Mikulášská zábava ve prospěch vánoční nadílky za účasti sdružených spolků, mimo toho divadelní představení ve prospěch jeviště místních spolků a sylvestrovské zábava.“¹⁶⁹

České spolky v Podmoklech tak vkročily do období prvního světového válečného konfliktu v rámci všespolkového sdružení. Spolková činnost české menšiny v sousedním městě Děčín byla prakticky po splnutí BD s ŘB utlumena. Hlavními nositeli národnostní české spolkové činnosti na Děčínsku do let světové války a následně do období první republiky se tak staly dva nejstarší české besední spolky,

166 *Lexikon historických míst Čech, Moravy a Slezska*, s. 92-93.

167 SOKA Děčín, fond Řemeslnická beseda Podmokly, inv. č. 6, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu.

168 SOKA Děčín, fond Národní jednota severočeská – místní odbor Podmokly, inv. č. 5, Zprávy z činnosti (1896-1913), Zpráva z činnosti za rok 1910.

169 Tamtéž, Zpráva z činnosti za rok 1912.

Beseda Podmokly a Řemeslnická beseda, společně s Českým stavebním družstvem v Podmoklech a místními odbory ÚMŠ a NJS. Vedle nich v té době působily také další menší české spolky.

ZÁVĚR

Vývoj života české podmokelsko-děčínské menšiny v rámci spolkové činnosti prošel v období od počínající veřejné spolkové činnosti v rakouské monarchii do začátku první světové války několika etapami.

V první období, vymezeném roky 1850 a 1902, lze sledovat vývoj od zrodu české spolkové činnosti v Děčíně a Podmoklech do příchodu Jana Vladimíra Charváta. V padesátých letech se česká menšina na Děčínsku početně rozšiřovala o české dělníky z vnitrozemí, kteří zde v souvislosti s rozvojem prosperity Děčínska po roce 1851 nacházeli nové pracovní příležitosti. V rámci obecného rozvoje spolkové činnosti zahájila svou spolkovou činnosti v šedesátých letech 19. století i česká menšina. Spojením dvou českých kroužků v roce 1863 pak vznikl nejstarší český spolek v Podmoklech – Beseda podmokelská. Nacionální ovzduší počátku šedesátých let na Děčínsku bylo v tomto období ještě poměrně klidné, ovšem vývoj let sedmdesátých nacionální situaci zostřil.

V roce 1870 požádala Beseda v Podmoklech o povolení k veřejné činnosti. Druhý nejstarší český podmokelský spolek, Řemeslnická beseda, vznikl v roce 1873. Jelikož česká menšina na Děčínsku byla sociálním složením spíše dělnická, Řemeslnická beseda se tak, oproti Besedě v Podmoklech, stala předním organizátorem kulturního a společenského života v Podmoklech.

Česká děčínská menšina začala svou oficiální spolkovou činnost v roce 1879 založením spolku Beseda v Děčíně. Osmdesátá léta přinesla pro české spolky první potíže s vykazováním z pronajatých místností. V těchto letech se také začala ve spolcích objevovat myšlenka zbudování spolkového domu. Za tímto účelem pak české spolky začaly společně pořádat různé akce pro shromažďování financí. V roce 1884 vznikla Ústřední matice školská – místní odbor pro Podmokly, Děčín a okolí a pokusila se neúspěšně zřídit českou veřejnou školu. Patrně z důvodu většího nátlaku německé majority se českému besednímu spolku v Děčíně nedařilo rozvíjet větší spolkovou činnost, a tak se jeho členové rozhodli v roce 1888 sloučit svůj spolek s Řemeslnickou besedou v Podmoklech. Česká děčínská menšina po splnutí Besedy v Děčíně s podmokelskou Řemeslnickou besedou poté patrně v místě svého domova již

nevyvýchla žádnou větší spolkovou činnost a děčínští Češi se spíše stávaly členy spolků podmokelských.

Zřejmě v roce 1890 pak vznikl v Podmoklech Místní odbor Národní jednoty severočeské pro Podmokly. V roce 1891 vznikla v Podmoklech Tělocvičná jednota Sokol a stejným rokem 1891 znovu zahájila činnost místní odbor ÚMŠ v souvislosti s obnovením snah zřítit v Podmoklech matiční školu, což se nakonec v roce 1893 podařilo. Zřítzení matiční školy v Podmoklech se dá označit jako první větší úspěch snah české menšiny na Děčínsku zlepšit své postavení dané menšinovým statutem v pohraniční oblasti.

Do roku 1897 byly národnostní poměry na Děčínsku napjaté. Nacionální zápasy po vydání Badeniho jazykových nařítzení však znamenaly pro podmokelsko-děčínskou českou menšinu nastartování zatím nejtěžšího období, uvolněného až po Charvátově příchodu. Skutečnost sdílení spolkových prostor a neustálý útlak ze strany německé majority, podmokelsko-děčínské spolky ještě více semkly a tak se začaly české spolkové události pořádat ještě více společně, než tomu bylo dosud. Po protičeské bouři v roce 1897 byly české spolky opět vykazovány z pronajatých místností a nemohly najít nové působiště. Situace, která nastala po prosincových bouřích v podobě nemožnosti pronajmout si stálou spolkovou místnost znovuobnovila myšlenku vybudování vlastního spolkového domu. V souvislosti s potřebou pomoci českým rodinám a jednotlivcům, kteří se po roce 1897 ocitli bez domova, vznikl v Podmoklech další český spolek, který se ustavil jako Český spolek pro postavení činžovních domů. Ten zakoupil pozemek pro stavbu spolkového domu a sousední dům, do kterého se nastěhovali Češi postižení událostmi roku 1897 a také české spolky, které zde pak působily až do otevření Národního domu v roce 1906.

Příchod matičního učitele Jana Vladimíra Charváta do Podmokel znamenal pro českou spolkovou činnost probuzení z útlumu, do kterého se dostaly na konci devadesátých let 20. století. Mezníky tohoto období pak byly opětovný neúspěšný pokus zřítit v Podmoklech veřejnou školu a dokončení stavby vytouženého spolkového (Národního) domu v Podmoklech. Protičeské bouře roku 1906 spojené s otevřením Národního domu a náhlé Charvátovo úmrtí pak zasadily české menšině a jejím spolkům těžkou ránu. Tyto skutečnosti však opět znamenaly větší semknutí českých spolků.

Po Charvátově smrti český spolkový život v Podmoklech probíhal do roku 1914 ve stejném rytmu, tj. pořádání společných spolkových akcí za neustálé snahy obstrukcí ze strany německých úředníků. Ochranu nad podmokelskými Čechy převzaly místní odbory NJS v Královských Vinohradech a zavázaly se k jejich finanční podpoře. Významnou událostí v tomto období pak bylo úspěšné otevření české veřejné školy v roce 1909. V témže roce také zahájila v Podmoklech svou činnost Jednota zřízců Českých drah. Před první světovou válkou české spolky na Děčínsku pracovaly při všech akcích společně. Spolková činnost české menšiny v sousedním městě Děčín byla prakticky po splnutí Besedy Děčín s Řemeslnickou besedou utlumena.

V souhrnu lze tedy konstatovat, že de facto každá spolková snaha české menšiny na Děčínsku v rámci národně-obranné činnosti narážela v průběhu let 1850-1914 na neustálé projevy nesouhlasu ze strany německého obyvatelstva, které se v rámci celkového vývoje nacionální situace postupně přitvrzovaly. Hlavními nositeli národnostní české spolkové činnosti na Děčínsku byly dva nejstarší české besední spolky, Beseda v Podmoklech a Řemeslnická beseda, a v průběhu svého jedenáctiletého působení i Beseda v Děčíně. Dá se tedy říci, že děčíňští Češi našli útočiště v Podmoklech, kde se vytvořila silná základna českého spolkového života.

SEZNAM PRAMENŮ A POUŽITÉ LITERATURY

I. PRAMENY

- 1) Státní oblastní archiv v Litoměřicích – SOkA Děčín, *fond Česká beseda Děčín*, Místní organizace spolků a sdružení v okrese Děčín – Národnostní sdružení, č. 268, 1879-1888, Děčín.
- 2) Státní oblastní archiv v Litoměřicích – SOkA Děčín, *fond Beseda Podmokly*, Místní organizace spolků a sdružení v okrese Děčín – Národnostní sdružení, č. 435, 1870-1916, Podmokly.
- 3) Státní oblastní archiv v Litoměřicích – SOkA Děčín, *fond Národní jednota severočeská – místní odbor Podmokly*, Místní organizace spolků a sdružení v okrese Děčín – Národnostní sdružení, č. 443 , 1896-1926 , Podmokly.
- 4) Státní oblastní archiv v Litoměřicích – SOkA Děčín, *fond Řemeslnická beseda Podmokly*, Místní organizace spolků a sdružení v okrese Děčín – Odborová sdružení, č. 447, 1873-1931, Podmokly.
- 5) Státní oblastní archiv v Litoměřicích – SOkA Děčín, *fond Ústřední matice školská – místní odbor Podmokly, Děčín a okolí*, Místní organizace spolků a sdružení v okrese Děčín – Kulturní a vzdělávací spolky, č. 458, 1884-1915, Podmokly.
- 6) CHARVÁT, J., V., *V boji za právo národa: Pamětní list podmokelských Čechů*, Podmokly 1907.
- 7) ŠUBRT, J., *Vývoj a život českých menšin*, Most: Severočeské menšinové knihkupectví a nakladatelství, 1908.

II. LITERATURA

Literatura k Děčínsku:

- 8) GALANDAUER, J., *František kníže Thun: místodržící českého království*, Praha: Paseka, 2007, ISBN: 978-80-7185-803-4.

- 9) KAPLANOVÁ, J., *Dějiny Děčína v datech*, Děčín: Městská knihovna Děčín, 2006, ISBN 80-85058-16-2.
- 10) KOLEKTIV AUTORŮ, *Z minulosti Děčína I*, Liberec: Severočeské nakladatelství, 1996.
- 11) KOLEKTIV AUTORŮ, *Z minulosti Děčína II*, Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1974.
- 12) KOLEKTIV AUTORŮ, *Z minulosti Děčína a Českolipska III*, Liberec: Severočeské nakladatelství, 1977.
- 13) KOLEKTIV AUTORŮ, *Z minulosti Děčína a Českolipska IV*, Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1985.
- 14) KOLEKTIV AUTORŮ, *Zámek Děčín. Od počátků až po dnešek*, Děčín: Statutární město Děčín, 2011.
- 15) KUČA, K., *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha: Libri, 1996-2011.
- 16) *Lexikon historických míst Čech, Moravy a Slezska*, Praha: Argo, 2001, ISBN 80-7203-402-2.
- 17) SLAVÍČEK, A., *Jan Vladimír Charvát*, in: Děčínské vlastivědné zprávy, ročník VIII., číslo 1, 1998, s. 16-20.
- 18) SLAVÍČKOVÁ, H. - JOZA, P., *Zmizelé Čechy. Děčín*, Praha a Litomyšl: Paseka, 2005.
- 19) SMETANA, J., *Procházka dějinami Děčína*, in: *Město Děčín*, Plzeň: Dimenze, 1996.
- 20) *Statistický lexikon obcí České republiky*, Praha: Sevt, 2005, ISBN 80-7049-096-9.
- 21) ŠOLC, R., *Ohlas Badeniho jazykových nařízení v německém tisku Děčína a Varnsdorfska*, in: Děčínské vlastivědné zprávy, ročník XI., číslo 2, 2001, s. 23-30.

Literatura českým dějinám:

- 22) PÁNEK, J., - TŮMA, O., a kolektiv, *Dějiny českých zemí*, Praha: Karolinum, 2008, ISBN 978-80-246-1544-8.

23) URBAN, O., *Česká společnost 1848-1918*, Praha: Svoboda, 1982.

24) ADÁMEK, K., *Z naší doby. Díl IV.*, Velké Meziříčí, 1890.

Literatura k česko-německým vztahům a českým menšinám:

25) DOLEŽAL, J., *Z bojů o českou školu v Podkrušnohoří před první světovou válkou*, Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1964.

26) KŘEN, J., *Konfliktní společenství Češi a Němci 1780-1918*, Praha: Academia, 1990, ISBN 80-200-0337-1.

27) KOLEKTIV AUTORŮ, *Tisíc let česko-německých vztahů*, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995, ISBN 80-85241-08-0.

28) MĚCHÝŘ, J., *České menšinové školství v Čechách 1867-1914*, in: Sborník k problematice multietnicity, Praha, 1996, s. 67-84.

29) ŠIMÁNĚ, M., 2007, *Zřizování českých menšinových obecných škol na Ústecku v letech 1867-1930*. Brno. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav pedagogických věd.

Literatura k českým spolkům:

30) DRAŠAROVÁ, E., *Společenský život v Čechách v období neoabsolutismu. Spolky padesátých let 19. století*, in: *Paginae historiae* 0, 1992, s. 128-169.

31) DRAŠAROVÁ, E., *Stát, spolek a spolčování*, in: *Paginae historiae* I, 1993, s. 152-178.

32) RATAJOVÁ, J. - RATAJ, T., *Úvodní studie*, in: *Pražské spolky: soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990*, Praha: Scriptorium, 1998, ISBN 80-902151-9-X, s. 7- 72.

III. INTERNETOVÉ ZDROJE

33) Slovník českých nakladatelství [online], [vid. 13. 4. 2013], dostupné z: <http://www.slovník-nakladatelství.cz/>.

34) Statutární město Děčín [online], [vid. 13. 4. 2013], dostupné z: <http://www.mmdecin.cz/>.

35) Regionální knihovna Teplice [online], [vid. 13. 4. 2013], dostupné z:
[http://www.knihovna-teplice.cz/index.php?
scname=osobnosti&stranka=30&letter=K&person=.](http://www.knihovna-teplice.cz/index.php?scname=osobnosti&stranka=30&letter=K&person=)

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Pohled na Děčín po polovině 19. století

(GALANDAUER, J., s. 20)

Příloha č. 2: Přední desky Pamětní knihy pro zbudování spolkového domu spolku
Řemeslnická beseda

(SOkA Děčín, Pamětní kniha pro zbudování spolkového domu)

Příloha č. 3: Titulní list Pamětního listu podmokelských Čechů

(CHARVÁT, J. V., V boji za právo národa: Pamětní list podmokelských Čechů)

Příloha č. 4: Soudobá fotografie české mateřské školy v Podmoklech

(CHARVÁT, J. V., s. 24)

Příloha č. 5: Soudobá fotografie domu „Tereza”

(CHARVÁT, J. V., s. 20)

Příloha č. 6: Soudobý náčrt mapky a cesty k Národnímu domu v Podmoklech z
nádraží

(CHARVÁT, J. V., s. 42)

Příloha č. 7: Soudobý náčrt polohopisu Národního domu v Podmoklech

(CHARVÁT, J. V., s. 41)

Příloha č. 8: Soudobá fotografie Národního domu v Podmoklech

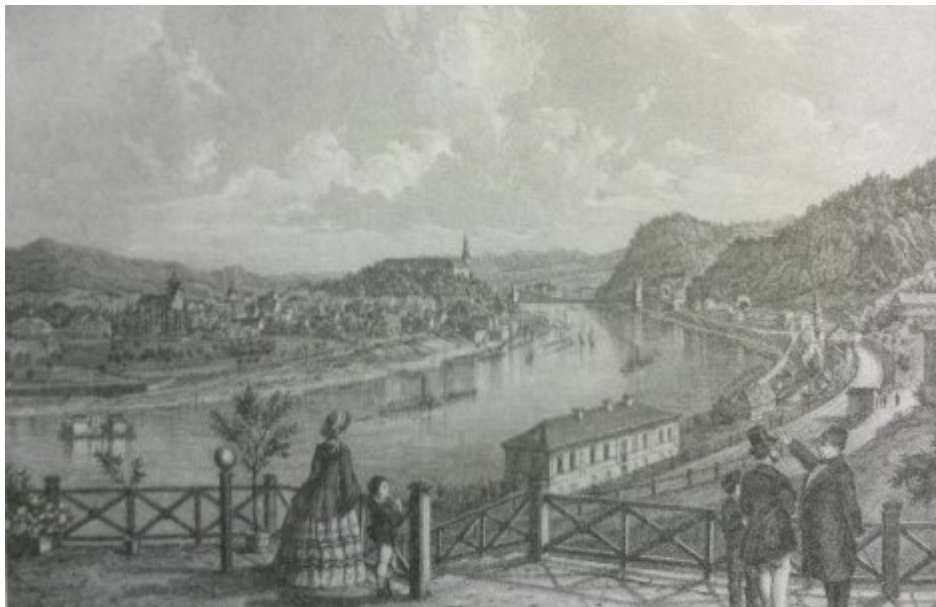
(CHARVÁT, J. V., s. 22)

Příloha č. 9: Portrét Jana Vladimíra Charváta

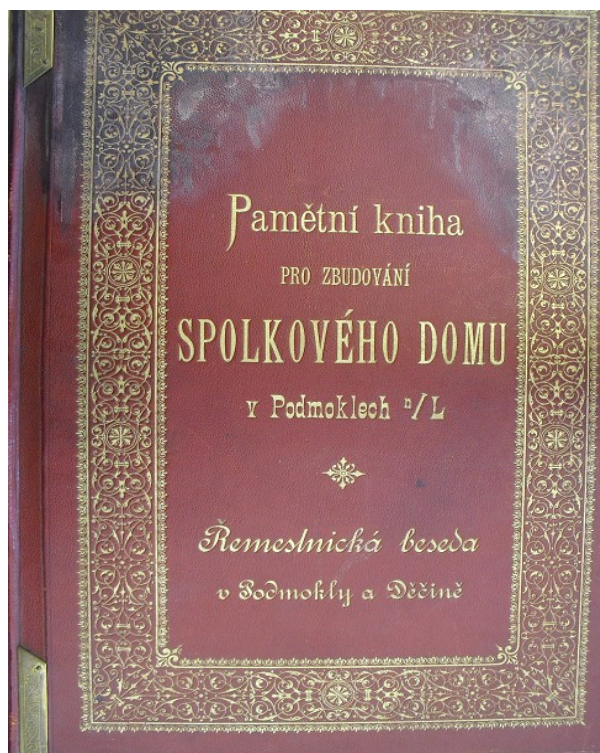
(SLAVÍČEK, A., s. 16)

PŘÍLOHY

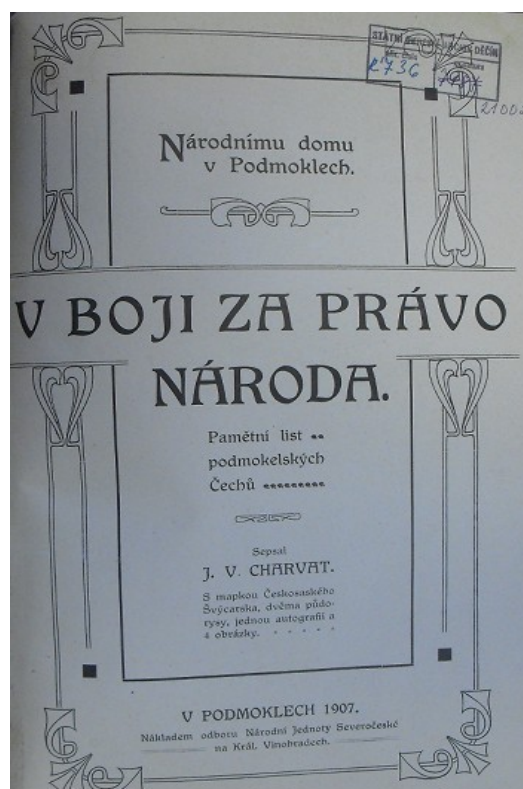
Příloha č. 1

Příloha č. 2

Příloha č. 3

Příloha č. 4

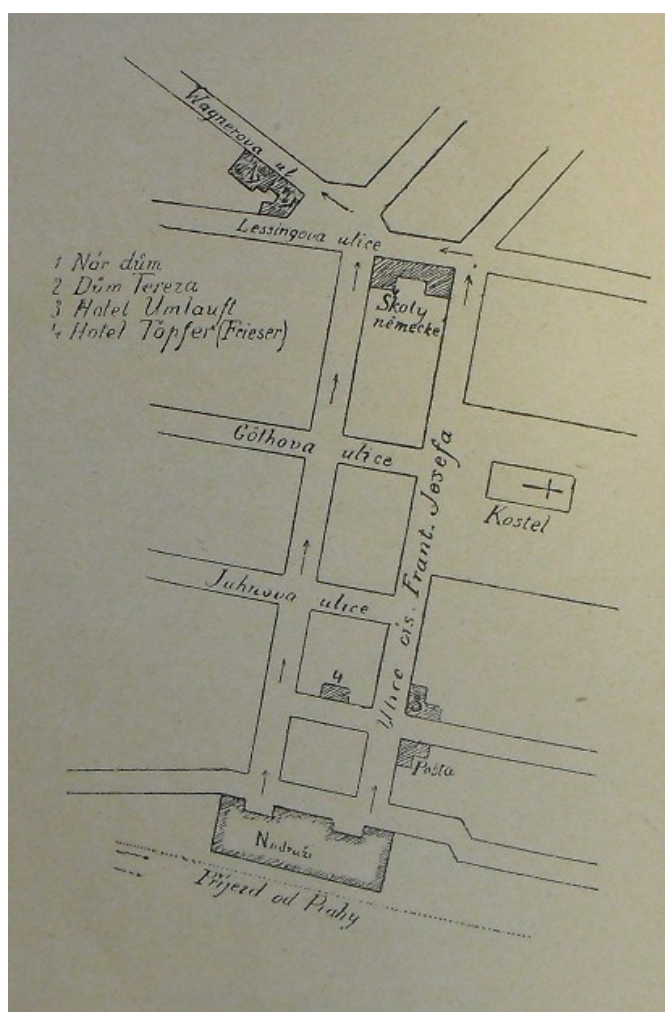

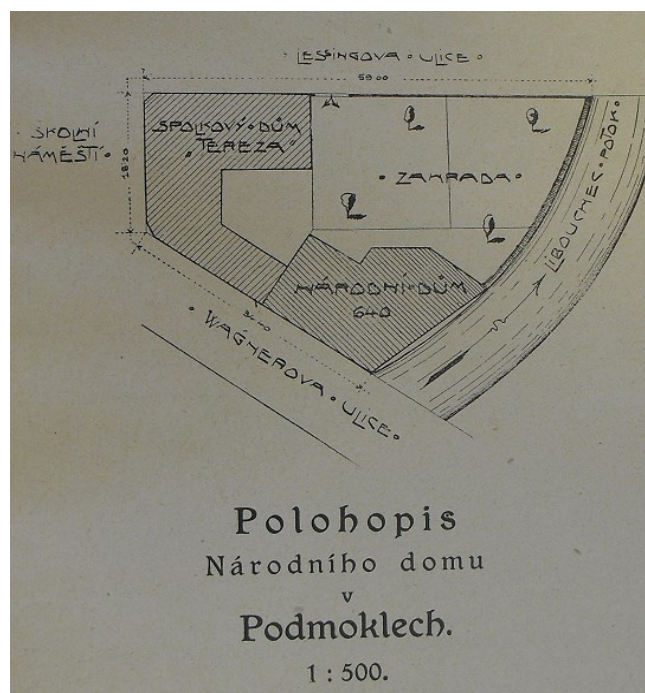
Příloha č. 5

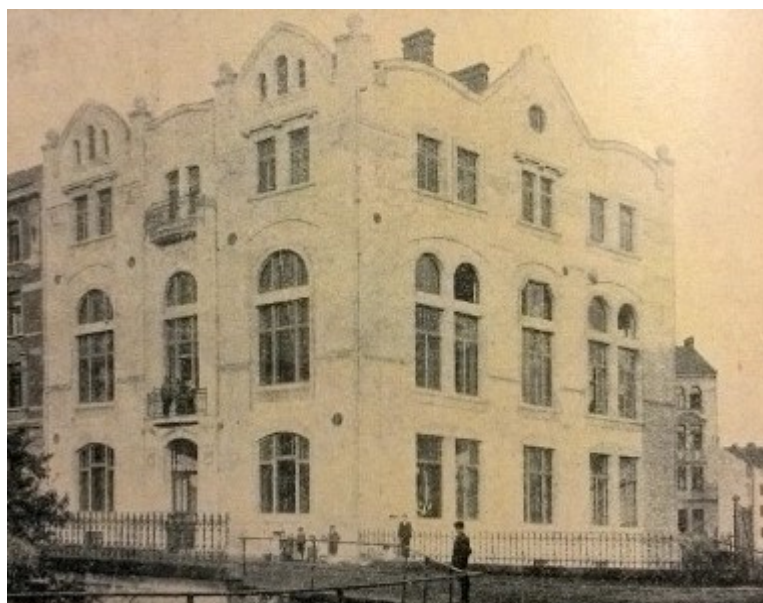
Příloha č. 6

Příloha č. 7

Příloha č. 8

Příloha č. 9

